

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR EĞİTİMİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

FUTBOL HAKEMLERİNE GÖRE SEYİRCİYİ
SALDIRGANLIĞA YÖNLENDİREN FAKTÖRLER

Duygu CANTEZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Yasin YILDIZ

AYDIN-2021

KABUL VE ONAY SAYFASI

T.C. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Anabilim Dalı Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Programı çerçevesinde Duygu CANTEZ tarafından hazırlanan “Futbol Hakemlerine Göre Seyirciyi Saldırganlığa Yönlendiren Faktörler” başlıklı tez, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: / / 2020

Üye (T.D.): Dr. Öğr. Üyesi Yasin YILDIZ Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Murat ÖZMADEN Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Ercan ZORBA Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

ONAY

Bu tez Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun görülmüş ve Sağlık Bilimleri Enstitüsünün tarih ve sayılı oturumunda alınan nolu Yönetim Kurulu kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Süleyman AYPAK

Enstitü Müdür V.

TEŞEKKÜR

Eğitim hayatım boyunca sorduğum her soruya cevap olan, her konuda desteğini benden esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Yasin YILDIZ'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisansüstü eğitimime başladığım günden bu yana bana rehberlik eden, evladı gibi görüp her umutsuzluğumda bir baba gibi güç veren değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZMADEN'e sonsuz şükranlarımı sunuyorum

Türkiye Futbol Federasyonu'na bağlı olan gerekli izinlerin alınmasında, anket çalışmalarını boyunca gittiğim illerdeki izinlerde ve her konuda yardımını esirgemeyen değerli hocam Sayın Merkez Hakem Kurulu Üyesi Yunus YILDIRIM'a sonsuz teşekkür ederim.

Hayatıma ışık olan, benim bugünkü ben olmamı sağlayan, doğduğum günden beri elimden tutan ve sonsuza dek yanımda olacağını bildiğim canım babama, kıymetli anneme, en büyük şansım olan abim ve canımdan çok sevdiğim kardeşime çok teşekkür ediyorum.

Bu yolda her düştüğümde benim en güçlü şekilde tekrar ayağa kalkmamı sağlayan, bu zorlu serüvenin her aşamasında yanımda olan değerli dostlarım Cansın GÜRLEK ve Betül ÖZATEŞ'e teşekkür ederim.

Tezin her aşamasında bana yardımcı olan değerli arkadaşlarım Dilay EMİROĞLU, Umut SEVİLMİŐ ve Erkin KARA'ya çok teşekkür ediyorum.

Erdal AKSOY ve Gökhan DOKUZOĞLU hocalarıma desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	i
TEŞEKKÜR	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	v
TABLolar DİZİNİ.....	vi
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı	4
1.2. Araştırmanın Problem Durumu	5
1.3. Araştırmanın Soruları	5
1.4. Araştırmanın Varsayımları	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
2. GENEL BİLGİLER.....	7
2.1. Saldırganlık.....	7
2.2. Sporda Saldırganlık	8
2.3. Şiddet.....	9
2.4. Futbolda Saldırganlık ve Şiddet	10
2.5. Dünden Bugüne Ülkemizde Yaşanan Futbol Maçlarındaki Şiddet Olayları.....	11
2.6. Günümüzdeki Şiddet Olaylarına Baktığımızda.....	12
2.7. Futbolda Saldırganlığa İlişkin Referans Grupları.....	14
2.7.1. Spor Medyası.....	14
2.7.2. Seyirci.....	15
2.7.3. Antrenör.....	16
2.7.4. Futbolcu	17
2.7.5. Kulüp Yöneticileri	19
2.7.6. Güvenlik Güçleri	19
2.7.7. Hakem.....	20
2.7.8. Futbol Federasyonu	21
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	23
3.1. Araştırmanın Modeli	23

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	23
3.3. Verilerin Toplama Yöntemi	23
3.4. Veri Toplama Araçları.....	24
3.5. Kişisel Bilgi Formu	24
3.6. Futbol Seyirci Saldırganlığı Ölçeği	24
3.7. Araştırmanın Bağımlı Bağımsız Değişkenleri.....	25
3.8. Verilerin Analizi	25
4. BULGULAR	26
5. TARTIŞMA.....	51
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	58
6.1. Sonuçlar	58
6.2. Öneriler.....	60
KAYNAKLAR.....	62
EKLER	70
Ek 1. Etik Kurul Onayı.....	70
Ek 2. TFF İzin Yazısı	71
Ek 3. Anket Bilgilendirme ve Kişisel Bilgi Formu	72
ÖZGEÇMİŞ.....	76

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

EPAK : Eğitim Paketi

FİFA : Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği

MHK : Merkez Hakem Kurulu

TDK : Türk Dil Sözlüğü

TFF : Türkiye Futbol Federasyonu

UEFA : Avrupa Futbol Birlikleri (Federasyonları) Birliği

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Futbol Hakemlerinin Demografik Özelliklerinin Dağılımı.....	26
Tablo 2. Normallik Analizi Sonuçları.....	27
Tablo 3. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırganlığında Referans Gruplarının Frekans Dağılımı Sonuçları.....	28
Tablo 4. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırganlığında Spor Medyasının Seyirci Saldırganlığı Üzerine Etkileri.....	30
Tablo 5. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırganlığında Futbol Seyircisinin Seyirci Saldırganlığına Etkisinin Frekans Dağılımı.....	32
Tablo 6. Futbol Hakemlerine Göre Antrenörlerin Seyirci Saldırganlığı Üzerine Etkisinin Frekans Dağılımı.....	34
Tablo 7. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırganlığında Futbolcuların Seyirci Saldırganlığına Etkisinin Frekans Dağılımı.....	36
Tablo 8. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırganlığında Kulüp Yöneticilerinin Seyirci Saldırganlığına Etkisinin Frekans Dağılımı.....	38
Tablo 9. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırganlığında Güvenlik Personelinin Seyirci Saldırganlığına Etkisinin Frekans Dağılımı.....	40
Tablo 10. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırganlığında Hakemlerin Seyirci Saldırganlığına Etkisinin Frekans Dağılımı.....	42
Tablo 11. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırganlığında Futbol Federasyonunun Seyirci Saldırganlığına Etkisinin Frekans Dağılımı.....	44
Tablo 12. Futbol Hakemlerinin Yaş Grubu Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	45
Tablo 13. Futbol Hakemlerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	46
Tablo 14. Futbol Hakemlerinin Meslek Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	47
Tablo 15. Futbol Hakemlerinin Klasman Düzeyi Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	48
Tablo 16. Futbol Hakemlerinin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	49

Tablo 17. Futbol Hakemlerinin Fiziksel Saldırıya Maruz Kalma Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.	50
--	----

ÖZET

FUTBOL HAKEMLERİNE GÖRE SEYİRCİYİ SALDIRGANLIĞA YÖNLENDİREN FAKTÖRLER

Cantez D. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Programı Yüksek Lisans Tezi, Aydın,2020.

Bu araştırmada futbol hakemlerine göre seyirciyi saldırganlığa yönlendiren faktörler incelenmiştir. Bu araştırma, tarama modeli kapsamında ilişkisel tarama modeli kullanılarak yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak, Özmeden (2004) tarafından geliştirilen “Futbol Seyirci Saldırganlığı Ölçeği” kullanılmıştır. Bu çalışmanın evreni, 2019-2020 sezonunda, profesyonel futbol müsabakalarında görev alan Türkiye Futbol Federasyonuna bağlı, Ege Bölgesi hakemleridir. Örneklem grubunu profesyonel olarak aktif hakemlik yapan Aydın (18 kişi), Denizli (24 kişi), İzmir (106 kişi), Muğla (17 kişi) ve Manisa (29 kişi) illerindeki toplam 195 futbol hakemi oluşturmaktadır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistik, ve parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Ölçeğin güvenirliliği Cronbach’s Alpha katsayısı ile belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda; Meslek değişkeninde sadece spor medyası alt boyutunda $p<0.05$ düzeyinde anlamlı farklılık vardır. Klasman düzeyinde ise sadece hakem alt boyutunda $p<0.05$ düzeyinde anlamlı farklılık görölmektedir. “Yaş”, “Eğitim durumu”, “Gelir düzeyi” “Fiziksel saldırıya maruz kalma” değişkenlerinde anlamlı bir farklılık görölmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Futbol hakemi, Saldırganlık, şiddet.

ABSTRACT

FACTORS WHICH MAKE AUDIENCE OFFENSIVE ACCORDING TO FOOTBALL REFEREES

**Cantez D. Aydın Adnan Menderes University Institute of Medical Sciences the
Programme of Physical Education and Sport Education Programme Master's Thesis**

In this research, the factors which make audience offensive was examined. This research was made within the scope of hatching and by using correlational survey model. As data collection tool, "The Audience of Football's Offensiveness Scale" developed by Ozmaden (2004). This research's universe is Aegean Region referees who take in charge in professional football matches in 2019-2020 season and work for Turkish Football Federation. Sample group was accounted for by whom referee actively from Aydın (18 people), from Denizli (24 people), from Izmir (106 people), from Muğla (17 people) and from Manisa (29 people), in total 195 people accounted for it. In the analysis of the datas, descriptive statics and tests that was not parametrik was used. Reliability of the scale was determined with Cronbach's Alpha parameter.

In the conclusion of research; there is just at a level of $p<0.05$ logical difference in sport media sub-dimension in occupational variable. In the level of classman, there is just at a level of $p<0.05$ logical difference. There was no difference seen in variable "age", "educational status", "level of income", "experienced pyhsical assault"

Key Words: Football referee, Offensiveness, Violence

1. GİRİŞ

Spor, kişinin doğal çevresini beşeri çevre haline dönüştürürken var ettiği yeteneklerini geliştiren, belli kurallar içerisinde araçlı veya araçsız, bireysel veya toplu halde, boş zaman etkinliği kapsamında veya tam zamanını kapsayacak biçimde meslekleştirerek yaptığı sosyalleştirici, toplumla bütünleştirici, ruhen ve fiziken geliştiren, içerisinde çeşitli spor branşlarını barındıran rekabetçi, dayanışmacı ve kültürel bir olgudur. Tüm bu etkenler doğrultusunda asıl mesleği spor olan yani bu işi profesyonel anlamda yapan sporcularda hırs, kazanma içgüdü, ödül (kupa, madalya, para vs.) beklentisi oluşmaktadır. Bunun yanında müsabakalarda on binlerce taraftarın desteğini boşa çıkarmama, taraftarlarının ilgisini sevgisini daha da arttırma isteği elbet her sporcuda vardır. Ancak bu kadar hırs, istek bazen olumlu sonuçlanmayabilir. Kaybedilen bir müsabakada istenilen sonuç elde edilemeyince öfke kontrolü güç hale gelmektedir. Bu durum bazı müsabaka öncesi, müsabaka anında veya sonrasında istenmeyen olaylara sebebiyet vermektedir (Özmaden ve ark, 2016).

Biçici (2013)'e göre de "Sporun içinde hedefe yönelik amaçlardaki çeşitlilikler, farklı araçları da doğurmuştur. Kazanmak için yapılan her şeyin mübah olduğu, sporun gerçek hedeflerinden uzaklaşarak saha içerisinde çok saha dışına çıkmasına neden olmuştur. Müsabakayı kazandıktan sonra elde edecekleri statü, para, kariyer, toplum içinde saygın olma durumu gibi faktörleri kendi içinde yücelten sporcuların gözünün kararmasına bu da rakibine istemeden de olsa zarar vermesine neden olabiliyor. Diğer yönden baktığımızda sporu kazanma hırsı, ödül, statü gibi bir faktöre bağlı olmadan kendi fiziki ve ruh sağlığı için yapan kişilerin bu tarz rekabetçi yaklaşımları ve başka bir bireye zarar verme iç güdülerini görülmemektedir. Spor organizasyonlarının bölünmez parçalarından olan oyuncu, yönetici ve seyirci, her daim farklı hesaplar peşinde olduklarından dolayı tatlı rekabetler kavgalara, ebedi dostlukların ebedi düşmanlıklara dönüşmesi haline almıştır. Sporun içinde şiddet, bilindiği gibi artık bir neden değil, sonuç haline gelip sosyolojik ve psikolojik bir durum haline gelmiştir. Bu sebeple, ne şekilde ortaya çıktığı ve nelerden beslendiği çok iyi araştırılıp sosyal ve psikolojik alt yapısının çok iyi çözümlenmesi gerekmektedir (Biçici, 2013).

Bugün, futbol hayranlarının sayısı artık milyarlarla ifade edilmektedir. 7'den 70'e, küçük büyük herkesin; futbolcular, takımlar, hakemler hakkında söyleyecek bir şeyleri

vardır. Özellikle derbi maçları öncesinde herkes tarafından yapılan yorumlar bunun apaçık göstergesidir. Derbi maçları oynanmadan haftalar öncesinde tüm basın yayın organları gazeteler, spor dergileri, televizyon programları ve sosyal medya kullanıcıları hangi takımın galip geleceğine dair tahminlerde bulunurlar. İki ezeli rakibin geçmiş tüm maçları taraftarların gözü önüne serilerek tekrardan gün ışığına çıkarılır. Bu da fanatik taraftarlar açısından inanılmaz bir hırsla, kazanma isteğine dönüşür. Aynı şekilde futbolcular da bu istek ve arzuyu sahaya çıkarlar. Futbol branşına beslenen aşırı ilgi, onu istemeden de olsa başka spor branşlarının dışında farklı bir pozisyona getirmiştir. Tabii ki bu kadar büyük bir çoğunluğa hitap eden bir sporun tüm spor dallarındaki gibi bağlı olduğu uluslararası kurumlar vardır: FIFA ve UEFA. Bu kuruluşlar, futbol oyun kurallarından başlayarak kulüp yöneticilerinin, hakemlerin, futbolcuların ve seyircilerin uyması gereken koşulları belirleyen temel kuruluşlardır. Yine bu kuruluşlar, giderek yayılan ve gelişen futbola, gerek futbolcuların çalışma koşullarını iyileştirmek gerekse izleyenlere daha iyi izleme, zevk ve haz duyma fırsatı sunabilecek gelişmeler sağlamaktadır. Bu sebeple futbolun gelişmesine ve daha büyük kitlelere ulaşmasına olanak sağlamaktadır (Özmaden, 2004).

Psiko-sosyal olarak ele alındığında, futbol izleyicilerinin günlük yaşamlarında olduklarından daha başka kimliklerle bu etkinliklere katıldığı gözlenmektedir. Futbol maçları, özellikle kalabalıkların içinde kişiliğin geri planda kalması ve çeşitli dış etkenlerle, istenilen veya istenilmeyen toplu olayların meydana geldiği bir ortamdır. Futbol müsabakaları da bu ortam için çok uygundur. Çünkü taraftar kendi takımının galip gelmesini ister, her müsabaka sonucunda desteklediği takımının kazanmasını arzular. Kazandıklarında bu sevinci coşkuyla doyasıya yaşarlar fakat bu tam tersi bir durum olduğunda yerini kötü tezahüratlar alır, hoş olmayan tepkiler verirler (Karagözoğlu ve Mungan, 1997).

Saldırganlık (aggression), düşmanlık ve öfke duyguları ile ilgili bir terim olarak, tehdit edilme, aşağılanma, engellenme durumlarına karşı tepki olarak ortaya çıkar ve bir güdü olarak eyleme geçer. İki ezeli rakip takımın maçında yenilen takımı destekleyenler için yapılan tezahüratlar küçük düşürücü, ezici olabiliyor bu da o takım taraftarların zaman zaman fazla öfkelenmesine sebebiyet veriyor. Bunun sonucunda hakemlere, oyunculara, antrenörlere veya rakip takım taraftarlarına karşı bazen sözel bazen de fiziksel olarak saldırgan davranma eğiliminde bulunuyorlar (Cliford, 2015).

Saldırganlık kavramının içindeki bir diğer durum ise şiddettir. Şiddet; gücün, kuvvetin hukuka aykırı bir halde kullanılmasıdır. O zaman şiddet belirlenen kurallara zıt

giden insana has bir eylemdir. Şiddete başvuranlarda, toplumsal kurallara, hukuk kurallarına saldırı niyeti, kastı var olmaktadır.

Spor camiasıyla bağdaştıracak olursak bu durumu birçok taraftarın günlük hayattaki kendi kimliği dışında davrandıklarını görüyoruz. Tribündeki bir taraftarın meslek hayatında öğretmen olduğunu düşünelim evinde de bir baba belki de. Bu kişi ne öğrencilerinin ne de çocuklarının karşısında sözel veya saldırgan eğilimleri olan bir karakter olmak istemez. Fakat taraftar kimliği ile bastırıldığı ve zaten içinde var olan bu iç güdüyü kendisine göre en müsait bir ortamda gerçekleştiriyor (Dönmezer, 1996).

Kişiler, futbol aracılığı ile aidiyet duygusu yaşayarak kimlik edinmelerinin yanı sıra, elde ettikleri bağlılıklarıyla kendilerinden geçerek deşarj da olabilmektedir. Yani futbol şiddeti öfkeyi, sevinci ve mutluluğu içinde beslediği için araştırılması ve üzerinde durulması gereken ilginç bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda şiddet eğiliminde olan insanların birçoğu bu özelliğini spor müsabakalarında göstermek isterler. Tuttuğu takımı desteklerken bazen yüksek sesle marşlar söyleyerek bazen futbolculara sözel kötü tezahüratlarda bulunarak bazen de hakemlere fiziksel şiddet eğilimi göstererek deşarj olduklarını ifade ederler (Talimciler,2006).

Futbol asla yalnızca futbol değildir. Bu oyun içerisinde birçok duyguyu da barındırmaktadır. Sevinç, üzüntüsü, tutku, liderlik ve dahası. Bir final maçında gol atan futbolcu ve on binlerce taraftar sevinirken aynı anda gol yiyen kaleci ve o takım taraftarları için de bu duygu yerini üzüntüye bırakır. Böyle müsabakaları yönetenler ise liderlik vasfı üst düzey olan hakemlerdir. Hakemlik son derece ciddi; sorumluluk, olgun bir insan kişiliği ve karakteri gerektiren bir meslektir. Bu sebeple bir hakemin spor tekniğine özgü yeni meslekî fiziğini ve sağlığını ilgilendiren farklı özellikleri ve yetenekleri yanı sıra, bazı ruhsal, motivasyon nitelikleri ve değerleri de olması gerekir. Hakemlik artık bir meslek hâline getirilmelidir. Çünkü bir hakemin iyi bir maç yönetimi sergilemesi için haftada en az üç gün antrenman yapması gerekir. Haftanın en az bir-iki günü de maç günü olur, bunun yanında aylık EPAK (Eğitim Paketi), kritik toplantıları olur. Yani aslında hakemler için bu hobi giderek hayatının merkezi olur. İnsanlar nasıl doktor, asker, öğretmen vs. farklı mesleklere sahip ise, hakemler de sadece bu işle uğraşmalıdır. Böylelikle hakemlerin mesleklerinde en iyi olma ve meslektaşları arasında yarışma imkânına kavuşmuş olacaklardır. Rekabetin olduğu yerde de başarının kaçınılmaz olduğu bilinen bir gerçektir (Baylan, 2001).

Futbolun doğası gereği müsabaka esnasında şiddet sayılmayan fakat rekabetin doğurduğu kontrolsüz hareket, dikkatsiz hareket ve aşırı güç kullanımı sonucu rakibinin

sağlığını tehlikeye sokan davranışlar bulunmaktadır. 2019-2020 futbol oyun kuralları kitabına göre rakibine tekme atar ya da atmaya teşebbüs ederse, iterse, şarj yaparsa, ayakla müdahale ederse (tackle) veya mücadele ederse üzerine sıçrarsa, çelmelerse veya çelmelemeye teşebbüs ederse ilgili kişi tam yetkili hakem tarafından ihraç edilmektedir. (IFAB Futbol Oyun Kuralları Kitabı, 2019/2020).

Futbol hakemliği kuşkusuz ki yapılması en zor uğraşlardan biridir. Bir hakem her an için her müsabakaya hazırlıklı olmalıdır. Maç tebligatı hakemlere birkaç gün önceden gelir. O maçın hakemi maç tebligatını aldığı andan itibaren müsabaka için gerekli motivasyonu ve konsantrasyonu sağlamaya başlar. Her iki takımı araştırır, puan tablosunu çıkarır, oyuncuların maç içerisindeki özelliklerine kadar bilgi elde ederler. Maç günü geldiğinde artık hem fiziksel hem psikolojik olarak kendine verilen görevi en iyi şekilde yerine getirmek için sahaya çıkar. İşin zorluğu, bu görevin futbolun kurallarını tam olarak bilmeyen izleyiciler önünde yapılmasıdır. Bununla birlikte hakemin verdiği kararlara sürekli olarak itirazı farz edinmiş yöneticiler, antrenörler ve sporcular eklenirse, bir hakemin karşılaştığı güçlükler kendiliğinden ortaya çıkar. Her hakemin maça çıkmadan önce tek bir düşüncesi vardır, kuralları doğru bir şekilde uygulamak. Fakat düşünceleri yalnızca maçı kazanmak olan iki takım ve bu takımların destekleyicileri, kuralların hakemler kadar güncel değişen oyun kurallarının bilinmemesinden doğan, bilgi eksikliklerinden dolayı, verilen kararları kendilerince değerlendirmekte ve bu nedenle ortaya iki çeşit görüş çıkmaktadır. İzleyenlere göre, desteklemiş oldukları takım aleyhine çalınan düdüklere büyük çoğunluğunda yüzlerce hakem haksızlık yapmaktadır. Çünkü onların tek gayesi tuttıkları takımların maçı kazanmasıdır. Şu anda ise spor dünyasındaki profesyonelliğin gelişmesi ve daha iyi performans elde etme isteği, futbol hakemlerinin psikolojik, fiziksel ve oyun kural bilgisi konusunda yeterli olması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Cel, 1994).

1.1. Araştırmanın Amacı

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak araştırmamızda Türk futbolunda var olan şiddet ve saldırganlığın nedeni nedir ve bu saldırganlığı tetikleyen faktörler belirlenmesi ve etkileyebilecek faktörlerin incelenmesi önem kazanmaktadır. Bu araştırmadan elde edilecek olan sonuçların ülkemizde var olan futbol seyirci saldırganlığının belirlenmesi ve azaltılmasında kaynaklık etmesi beklenmektedir. Bu nedenlerle bu çalışmada futbolda

medya, seyirci, antrenör, kulüp yöneticisi, futbolcu, güvenlik güçleri, futbol federasyonu, hakem ile bunların saldırganlık üzerinde ilişkili faktörleri incelemek amaçlanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Problem Durumu

Bu araştırmanın problem durumu Türk futbolunda görülen şiddet olaylarının Ege Bölgesinde aktif görev yapan hakemlerin bakış açılarından futboldaki referans gruplarının (medya, seyirci, antrenör, kulüp yöneticisi, futbolcu, güvenlik güçleri, futbol federasyonu, hakem) saldırganlık üzerine etkisi var mıdır?

1.3. Araştırmanın Soruları

1) Futbol hakemlerinin yaş düzeyleri ile ilgili futbolda seyirci saldırganlığına bakış açıları arasında bireysel farklılıklar var mıdır?

2) Futbol hakemlerinin eğitim düzeyleri ile ilgili futbolda seyirci saldırganlığına bakış açıları arasında bireysel farklılıklar var mıdır?

3) Futbol hakemlerinin klasman düzeyleri ile ilgili futbolda seyirci saldırganlığına bakış açıları arasında bireysel farklılıklar var mıdır?

4) Futbol hakemlerinin saldırganlığa uğrama düzeyleri ile ilgili futbolda seyirci saldırganlığına bakış açıları arasında bireysel farklılıklar var mıdır?

5) Futbol hakemlerinin gelir düzeyleri ile ilgili futbolda seyirci saldırganlığına bakış açıları arasında bireysel farklılıklar var mıdır?

1.4. Araştırmanın Varsayımları

- Seçilen örneklemin evreni temsil etmede yeterli olduğu,
- Çalışmaya katılan hakemlerin, “Futbol Seyirci Saldırganlığı Ölçeği” ni gönüllü olarak, doğru bir şekilde ve samimiyetle cevapladıkları düşünülmüştür.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu alışma,

1. 18-40 yaş arası olan
2. Türkiye Futbol Federasyonuna bağlı futbol hakemi olan
3. Aktif hakemlik yapan
4. Klasman hakemi olan
5. Ege bölgesine bağlı olan hakemler ile sınırlandırılmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

Dünya çapında en çok ilgi duyulan spor dallarından biri futboldur. Çoğu derbi maçlarında tribünlerde oturacak yer kalmamaktadır. Hatta haftalar öncesinden biletler tükenir. Günümüzde Galatasaray-Fenerbahçe derbisi küçük büyük herkesin zevk alarak izlediği maçlar arasındadır. Fakat böylesi güzel derbilerde keyif alarak maç izlemek varken maalesef çoğu zaman saldırganlık ve şiddet olaylarıyla karşı karşıya gelmekteyiz (Üstünel ve Alkurt, 2015).

2.1. Saldırganlık

Saldırganlığın tanımı yapılırken literatürde açık ve detaylı bir tanım olmaması sorunları dikkat çekmektedir, ilgili literatürde de araştırmacılar genel ve açık bir saldırganlık tanımı yaparken çok zorlanmışlardır (Kerr, 2005).

Saldırganlık fiziksel ya da sözel olarak iki şekilde görülebilir ve davranış olarak kodlanarak tutum veya duygulardan ayrılır. Yenilgiyi hazmedemeyen bir grup seyirci taraftarlar kontrolsüz eylemlerde bulunurlar (Weinberg ve Gould, 2015).

Baron (1977), saldırganlığın; bir motivasyondan veya hislerden daha değişik bir davranışsal küme olarak betimlenmesinin doğru olduğunu ve bu betimlemeyi yaparken tanımın “zarar verme niyeti” içermesi ile sınırlandırılması gerektiğini belirtmiştir. Baron yine bu kitapta, saldırganlığın; başka birine zarar verme hususundaki istek, belirli bir gruba karşı güdülen olumsuz tavırlar ya da öfke gibi olumsuz hissiyatlar nedeniyle oluşabildiğini, fakat her daim bu düzlemin saldırgan davranışı açıklayamayacağı, bazen bu kaynaklar olmadan da saldırgan davranışın ortaya çıkabileceğini belirtmiştir (Baron, 1977).

Saldırganlık, TDK sözlüğünde 1. Saldırgan olma durumu, 2. Saldırgan bir biçimde davranma, 3. Bireyin kendi düşünce ve davranışların dıştaki direnmelere karşı, zorla karşısındakine benimsetme çabası olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, TDK, 20 Nisan 1998).

Psikoloji literatüründe, saldırganlığın bir insan veya objenin zarar görmesi şeklinde büyük oranda bir birliktelik bulunmaktadır. Garbel, sporda engelleme ve zarar verme ayırımını yapmaktadır. Spor branşına ait kurallar dahilinde belirli bir engelleme vardır ve bu

sporcular tarafından karşılıklı olarak beklenilmektedir. Kuralların ihlâl edildiği andan itibaren içlerindeki saldırgan davranışa geçiş görülür. Genel kabul edilen kuralların dışına çıkarak rakibe zarar verme niyetiyle hareket edilmesi halinde, saldırgan davranıştan bahsedilebilir. Akılcı ve mantıklı olan bu ayırım sayesinde saldırganlığın faaliyetle bir tutulması önlenir, yine de bu tanımlama, saldırganlıkla ilgili bütün görüşleri açıklamaya yetmektedir (Baumann, 1998).

2.2. Sporda Saldırganlık

Spor; beden eğitimi etkinliklerini sert kurallar dahilinde özelleştirerek farklı dallarda somutlaşmış, üst seviyede yapıldığında fiziksel, psikolojik, tekniksel yeteneklerin son derece önemli olduğu yarışmaya dayalı bir faaliyettir. Kazanma duygusu ve yarışmanın olduğu yerde kaygı ve stres hissiyatı kaçınılmaz olduğu için, bazen kazanma arzusu kişileri saldırganlığa itmektir. Her geçen gün sporda şiddet ve saldırganlık çoğalmaktadır. Bu artışın psikolojik, sosyolojik ve ekonomik boyutu gibi farklı nedenleri vardır. Bir davranışın saldırgan olup olmadığını anlamak için bu eğilimin altında yatan nedenler üzerinde durulmalıdır (Dönmez ve ark, 2019).

Sporun tanımı yapılırken çoğu kaynak ana amaçların birinin ruhu ve bedeni iyi hissetme hali olduğunu söyler. Bir kısma göre de iş ve okul stresinden uzak kalmak için yapılan fiziksel aktiviteler bütünüdür. Başlangıçta spor işten uzak kalma veya oyun olarak kabul görülse de bir bugün hakikatta öyle olmadığı görülmektedir. Gümümüzde spor siyasi anlamda, ekonomik boyutta uluslararası barış ve de hukuki bağlamda farklı bir değer elde etmiştir (Atalay, 2012).

“Güç” ve “saldırganlık” tanımlarının şiddetle doğrudan ilişkisi vardır. Şiddeti, var olan gücün gruplar ya da bireysel olarak ya da toplumsal bazda zarar verici nitelikte saldırgan bir tavırda kullanılması olarak tanımlayabiliriz. Terimlerin birbirini destekler nitelikte ve birbirini izleyen bir süreçte hareket ederek şiddeti var ettiği gözlenir. Bu bağlamda şiddeti açıklamada yaşanan zorluklar, saldırgan davranışların boyutu ve niteliğinden doğmakta, bu sebeple saldırganlık bazen toplumsal seviyede kolektif bir etkileşimin ürünü şeklinde betimlenirken, bazen de bireysel seviyede içgüdüsel bir eylem olarak düşünülmektedir (Ayan, 2006).

Saldırganlık ve şiddet eğilimlerinin tarihi, dünyanın her yerinde insanlık kadar eski olduğu ve insanla birlikte evrimleşerek günümüzde, farklı şekillerde de olsa, varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Sporda ise daha özgün biçimdedir (Özmaden, 2018).

Spordaki saldırganlık problemi; antrenörün verdiği taktiğe, sporcunun özelliklerine, medya ve taraftar baskısına bağlı gerçekleşebilmektedir. Bilhassa takım sporlarında saldırganlığı içeren “agresif savunma ve oyun” gibi terimleri çok önemlidir. Burada bahsi geçen agresif tanımı kabul gören bir olayı göstermektedir (Erdoğan ve ark, 2018).

2.3. Şiddet

Şiddetin farklı çeşitlerinden bahsetmek mümkündür. Bunlardan bazıları; cinsel, fiziksel, sözel, duygusal, ekonomik, sosyal ve politik şiddettir.

TDK sözlüğüne göre şiddet Arapça kökenli bir isim kelimesidir; Dört anlamı vardır:

- Hız,
- Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğinlik, sertlik,
- Mecaz. Duygu ve davranışta aşırılık,
- Karşıt görüşte olanlara, uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma (TDK, 20 Nisan 2018).

Şiddetin tanımı sertlik, katı ve sert davranış, kaba kuvvet kullanma olarak tanımlanır. Şiddet olayları ise; korkutmak, insanları sindirmek için yaratılan olay ya da girişimler olarak tanımlanmaktadır (Ünsal, 1996).

Şiddet, saldırganlık hareketlerinin bir türü ve saldırganlık eğilimlerinin üst noktası olarak açıklanmaktadır. Yani sergilenen her saldırgan hareketin, şiddet içeriği barındırmayacağı anlatılmak istenmektedir. Şiddeti kişinin yaşadığı bir olay sonunda göstermiş olduğu aşırı hissiyat halini, kabalığını, hoş olmayan sert tavırları olarak tanımlayabiliriz. Şiddet saldırgan eğilimi, kaba ve sert güç göstermeyi, fiziki gücün kötüye kullanılmasını, her türlü sopalı, taşlı, bıçaklı, silahlı saldırıları sonucunda öldüren, yaralayan, talan eden, yakan, yıkan, yok eden eylemleri, bireye ya da topluma zarar veren olayları barındırmaktadır (Yetim, 2011).

Toplumların gelişmişlik seviyesi ile birlikte azalması beklenen şiddetin, geçmişten bugüne devam ettiği gözlenmektedir. Bu var oluş, günümüzde hem geçmişte yaşandığı

haliyle ilkel şekilde, hem de teknolojinin kullanımıyla farklı şekillerde yaşanmaktadır. Bu noktada, şiddet insan haklarına yönelik önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Şiddet 21. yüzyılın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinde, insanların toplumsal sorunlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir (Özgür ve ark, 2011).

2.4. Futbolda Saldırganlık ve Şiddet

Şiddet ve spor terimlerinin birlikte yer alması hiç hoş olmayan bir durumdur. Sporun gayesi içerisinde şiddet eğiliminden söz edilemez. Gerçek spor severler için keyifle maç izlemek kadar zevk verici çok az şey vardır. Futbol da aslında bir oyundan ibarettir. İçinde bu oyunu güzelleştiren aktörleri barındırır. Her aktörün bu oyun içerisinde birtakım görevleri bulunur. Futbolcu sahaya oyunu oynamak için gelir, antrenörler ve teknik adamlar oyuncularını yönlendirmek için sahadadır hakemler ise bu oyunu yönetmekle sorumludurlar.

Seyirciler ise tüm bu oyunu izlemek için saatler öncesinde tribünde yerlerini alıp heyecanla beklerler. Fakat bunca güzel heyecanın içinde bazen istenmeyen olaylar da yaşanmaktadır. Sporcuların birbirleriyle, yöneticilerin başka yöneticilerle ya da izleyenlerin kendi arasında gibi futbolun içinde yer alan faktörlerin fiili veya sözel şiddet eğilimi sergilediklerine şahit olunmaktadır (Mil ve Şanlı, 2015).

Türkiye'nin özellikle siyasi ve sosyal rahatsızlıklardan ötürü toplumsal aksiyonları çokça barındıran yurtlardan biri olduğu hatırlanırsa, en azından bazı şiddet olaylarının Türk toplumunun öbür çoğu topluma göre daha çok razı olduğundan bahsedebiliriz. Bu tarz şiddet eğilimlerini çok fazla yaşayan bir ülkenin, sporda şiddeti “sosyal bir sorun” olarak görmesi mümkün olamayabilir. Tüm bu söylemlerden, toplumun sporda şiddet olgularına tepkide bulunmadığı düşüncesi anlaşılmamalıdır. Kısa süreli de olsa bilhassa görsel ve yazılı basında yoğun fakat az süren tepkiler yer almaktadır. Sporda şiddet olaylarının öteki sosyal problemlerle bağlantısı çok önemsizdir. Neticede, sorunun çözümü ile ilgili gerekli görülen sosyal politikalar yaratacak alt yapı bulunmamaktadır (Çağlayan, 2003).

2.5. Dünden Bugüne Ülkemizde Yaşanan Futbol Maçlarındaki Şiddet Olayları

TRABZONSPOR- BEŞİKTAŞ (20.01.2002)

Trabzonspor Beşiktaş'a 5-0 mağlup olmuştu o gece... Trabzonsporlu taraftarlar grubu ise yenilginin acısını Avni Aker Stadi'nin koltuklarından fazlasıyla almıştı. Saha, kırık-dökük koltuk parçalarıyla dolup taşmıştı (Fanatik Gazetesi, 2009).

FENERBAHÇE- GALATASARAY (06.11.2002)

Günümüzde Galatasaray-Fenerbahçe derbisi dünyanın 4. Büyük derbisidir. Böylesi bir derbiye tarihe damga vuran bir maç daha eklendi... Fenerbahçe, dev rakibi Galatasaray'ı 6-0 gibi ihtişamlı bir skorla yenmişti. Galatasaray'ın o sezonda kaleci antrenörlüğünü yapan Eser Özalındere'nin, Fenerbahçe taraftarlardan gelen aletler yüzünden yaralanmış ve başının yarılması, tarih yazdıran bu galibiyete gölge düşüren en kötü olguydu (Fanatik Gazetesi, 2009).

BEŞİKTAŞ- GALATASARAY (31.10.2003)

Olaylı bir derbi daha. 2003-2004 döneminin ilk yarısında karşılaşan iki büyük takım Beşiktaş- Galatasaray maçında iki takımda kalelerinde gol görememişlerdi. Fakat maça damga vuran bir olay vardı ki o çok konuşulmuştu. Galatasaray taraftarların İnönü Stadi'nin Eski Açık tribününün önünde bulunan demir korkulukları yıkıp sahaya girme eylemini gerçekleştirmesiydi (Fanatik Gazetesi, 2009).

DİYARBAKIRSPOR- KONYASPOR (26.02.2006)

Süper Lig'de 2005-2006 sezonunda karşı karşıya gelen Diyarbakırspor-Konyaspor müsabakasında istenmeyen olaylar yaşanmıştı. Dakika 22'de Bebbe attığı golle Konyaspor'u 1-0 öne geçirmişti. Golün ardından Diyarbakırspor'un yöneticisi Felat Hevedan Bebbe'yi tekmelenmişti. 1-0 devam eden müsabakanın 86. dakikasında kale arkasındaki taraftar grubu, parçaladıkları koltukları yeşil zemine ve polise attıktan sonra demir parmaklıkları da kırıp dökerek yeşil zemine atlamıştı. Karşı taraftaki taraftarlarının birçoğunun da sahaya atlamasında sonra ortalık bir anda savaş alanına dönmüştü (Fanatik Gazetesi, 2009).

FENERBAHÇE- GALATASARAY (03.12.2006)

Dünya derbisinde olaylar. Müsabaka sırasında oyuncularına saha kenarından teknik-taktik vermeye çalışan Galatasaray'ın teknik adamı Erik Gerets'in alını yarılmış, Galatasaray takımın kalecisi Mondragon'un hemen yanında bir ses bombası patlamıştı (Fanatik Gazetesi, 2009).

GALATASARAY- FENERBAHÇE (19.05.2007)

19.05.2007 Sulu Derbi. Bir derbi müsabakası öncesi Ali Sami Yen sahasına aşığı yukarı 20 bin pet su şişesi yağmalanmıştı. Bu maçı futbol tarihine de hafızalara da 'sulu derbi' olarak kazınmıştı. Fenerbahçeli oyuncuların köşe vuruşu kullanamadığı, İstiklal Marşımız'ın dahi okunamadığı olaylı bir müsabaka olarak da anımsanabilir (Fanatik Gazetesi, 2009).

2.6. Günümüzdeki Şiddet Olaylarına Baktığımızda

Aydın'da kadınların maçı kavgaya sahne oldu. Aydın'da 24 Kasım 2019 tarihinde oynanan 7 Eylül Gençlikspor-Gazikentspor kadınlar futbol maçı olaylara sahne oldu. Maçı içerisinde birbirine giren oyuncuların kavgası karşılaşmanın sonunda da devam etti. Polis ekiplerinin müdahalesiyle olaylar büyümeden önlendi. Türkiye Futbol Federasyonu Kadınlar 2. Ligi'nde, Aydın temsilcisi 7 Eylül Gençlikspor, 6'ncı hafta mücadelesinde sahasında Gazikentspor'u ağırladı. Adnan Menderes Stadyumu 1 No'lu Yan Saha'da oynanan karşılaşma, adeta boks maçlarını aratmadı. İlk yarıda Kader (2) ve İmren'in attığı gollerle 7 Eylül Gençlikspor, devreye 3-0'lık skorla önde girdi. İkinci yarıda Gazikentspor, bulduğu gollerle skoru 3-2 yaptı. Son dakikaları büyük heyecana sahne olan maçıta bir faul pozisyonunun ardından iki takımın oyuncuları birbirlerine girdi. Sahaya giren polis ekiplerinin müdahalesiyle olaylar sona erdi. Olayların sona ermesinin ardından maçı orta hakemi Duygu Cantez, 7 Eylül Gençlikspor'dan Hasibe ile rakip takımdan bir oyuncuyu kırmızı kart göstererek oyundan ihraç etti. 7 Eylül Gençlikspor'dan ikinci sarı kartını gören Sevim de kırmızı kartla oyun dışında kaldı. Başka gol olmayınca 7 Eylül Gençlikspor 3-2 kazandı. Maçı son düdüğünün ardından her iki takımın oyuncuları birbirlerine saldırdı. Oyuncuların kavgası nedeniyle polis ekipleri ikinci kez olaylara müdahale etti. Polis ekiplerinin zamanında müdahalesiyle olaylar daha fazla büyümeden önlendi (Ses Gazetesi,2019).

Aşığıdaki örnekler ise hakeme karşı yapılan fiziksel şiddetlerden sadece birkaçıdır.

Kahramanmaraş'ta 22 Haziran 2019 tarihindeki U19 2'nci Amatör küme müsabakasında görev alan hakem Mustafa Barman, ihraç ettiği oyuncunun takım arkadaşları tarafından tekme tokatlı saldırıya uğradı. Olaylar sonrasında toplam 6 kırmızı kart gösteren müsabakanın hakemi, maçı bitirmeden soyunma odasına gitti. 2'nci Amatör küme B Grubu'nda mücadele eden Büyüksırspor ile Çağlayanceritspor karşı karşıya geldi. Kazanan

takımın şampiyonluk yolunda büyük bir avantaj elde edeceği için çekişmeli geçen maçta arka arkaya 8 gol oldu ve 70'nci dakikada 4-4'lük beraberlik sağlandı. Bu dakikada Çağlayanceritspor'dan bir futbolcunun rakip futbolcuya müdahalesi sonrası hakem Mustafa Barman elini cebine götürdü. Barman, sarı kartı olan oyuncuya ikinci sarı kartı çıkardığı esnada oyuncu hakemin eline vurdu. Hakem tekrar elini kaldırıp önce ikinci sarı kartı, ardından da kırmızı kartını gösterdi. Bu kart sonrası Çağlayanceritspor'dan bazı futbolcular hakemin üzerine yürüdü. O sırada arbede yaşandı ve Mustafa Barman, 2 futbolcuya daha kırmızı kart gösterirken, bazı futbolcular hakeme tekme tokat saldırmaya başladı. Yere düşen hakem kalktıktan sonra 3 kırmızı kart daha gösterdi. Çağlayanceritspor'dan toplam 6 futbolcuya kırmızı kart gösteren hakem Mustafa Barman, maçı bitirmeden soyunma odasına gitti (Maraş Pusulahaaber, 2019).

TFF 1. Lig'de İstanbul'da oynanan ve 3-3 sona eren Fatih Karagümrük-Altınordu maçının son dakikalarında sahaya girerek hakem Cihan Aydın'a saldırı teşebbüsünde bulunan kişinin MHP eski milletvekili İhsan Barutçu olduğu ortaya çıktı. Vefa Stadı'ndaki karşılaşmanın 90+6. dakikasında Altınordu'yu 3-2 öne geçiren golden sonra protokol tribününden aşağıya inerek kale arkasından sahaya giren İhsan Barutçu, hışımla hakem Cihan Aydın'ın üzerine yürüdü. Aydın koşarak Barutçu'nun yanından uzaklaşıp, olası bir fiziki müdahaleden kurtuldu. Barutçu da güvenlik görevlileri tarafından saha dışına alındı (Hürriyet Gazetesi, 2019).

Dünya futbol tarihine bakıldığında şiddet ve holiganizm eğilimleri neticesinde geçmişte çok fazla üzücü olayların yaşandığı görülmektedir. Yaşanan olayların çoğunda insanlar, maddi ve manevi olarak büyük zararlar görmüşlerdir. Aşağıda ölümler, yaralanmalar, yıkımlar, yangınlar ve benzeri gibi olaylarla son bulan bazı futbol müsabakalarından kısa örnekler verilmektedir. Hiçbir müsabakada görmek istenmeyen fakat bizzat yaşanmış olaylardır (Ayan, 2006);

- 1964 Lima (Peru)'da 24 Mayıs günü Tokyo Olimpiyatları eleme grup karşılaşması olan Peru-Arjantin maçı esnasında hakem, ev sahibi takımın golünü iptal edince tribünde olaylar çıkmış, 320 kişi hayatını kaybetmiştir.
- Yine 1985 yılında Belçika'nın Heysel stadında oynanan Liverpool- Juventus maçı esnasında çıkan olaylarda 39 kişi ölmüştür (Ayan, 2006).

2.7. Futbolda Saldırganlığa İlişkin Referans Grupları

2.7.1. Spor Medyası

Medya bir anlatım aracı olmasıyla birlikte bir mesleğin bir gruba ulaştırılmasını sağlayan bilgi yayma araçlarının (gazete, radyo, televizyon, vb.) bütününe verilen bir isimdir. Bu bağlamda sporun olumlu bir ileti olarak kamuoyuna eriştirilmesi, toplumsal eğitimin yaygın bir aracı olan kitle iletişim araçlarıyla da mümkün olabilmektedir. Bu nedenle medya diye nitelendirilen kavram bir taraftan toplumu bilinçlendirmek yoluyla sporda olumlu bir kamuoyu oluştururken, diğer taraftan da halkı aktif spora ilgi uyandırabilme koşullarını sağlayan devasa güce sahiptir (Taşmektepligil ve ark, 1999).

Futbolun dünyadaki büyük çoğunluğun dikkatini çeken branş olması, spor medyasının fazla oranda futbol görüntüleri ve haberleri içermesine devamında arz talep doğrultusunu izlemesine sebebiyet vermektedir. Medya için basılı spor yayınlarının ne kadar fazla satış yaptığı ya da televizyondaki spor programlarının ne kadar çok izlendiği önemlidir. Bu nedenle rastgele açılan bir spor programında saat kaç olursa olsun karşımıza çıkan haber genellikle futbol ile ilgilidir. Bu bazen haber olmasa da geçmişteki tarihi maçları görmemiz mümkün. Çünkü geçmişte oynanan maçlardan tutun da gündemdeki maçlar da dahil on binlerce spor sever tarafından büyük ilgiyle izlenmektedir. Medyanın bu görüntüleri sıkça göz önünde bulundurması daha çok reklam geliri kazanmasıyla ilişkilidir (Peker, 2007).

Spor medyası, sporla birlikte giderek değer kazanan bir gazetecilik bölümüdür. Spor medyası, bugün bütün dünyada yüzlerce insan için önemli iş istihdamlarındandır. Fakat spor medyası, nasıl ki spor sayesinde bilhassa de futbol ile var oluyorsa, spor da spor medyası ile bütün dünyaya erişmektedir. Toplumumuzda da spor medyası önemli bir yere sahip olduğundan ülkemiz spor medyası farklı araştırmalar ile beraber ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Dünyanın büyük çoğunluğundaki gibi bizim ülkemizde de spor denince ilk akla gelen branş futboldur. Mesela İspanya futbolunun önde gelen kulüplerinden Barcelona, Real Madrid gibi takımların isimlerini medyada çok fazla duyarız. İtalya futbolundan örnek verecek olursak Inter ve Milan kulüpleri başta gelir. Galatasaray, Beşiktaş ve Fenerbahçe kulüpleri ise bir nevi futbolda ülkemizi temsil etmektedir. Ülkemizde futbol bu 3 büyük takım ekseninde döndüğü için, spor medyamızın gözleri de çoğunlukla bu kulüplerimizi arar (Menteş, 2017).

Bilindiği üzere kitle iletişim araçları radyo ve televizyon, sinema ve tiyatro, yazılı basından oluşmaktadır. Kitle iletişim araçlarının ana işlevleri, sosyalleştirme, motivasyon, bilgi ve haber sağlama, eğitim, kültürün gelişimine katkı tartışma ortamı hazırlama, eğlendirme ve bütünleştirme olarak sayılmaktadır. Kitle iletişim araçları, bu işlevleri olumlu yönde kullandıkları zaman insanlığa çok fayda sağlayacağı gibi olumsuz yönde kullandıkları zaman da toplumu kötü yönde etkileyeceği bir gerçektir (Özmaden, 2004).

Gelişen teknoloji sayesinde, sporun medya aracılığıyla seyirci kitlesinin giderek artması, günümüzde sporun hobiden çok endüstriyel bir sektör konumuna yerleşmesini sağlamıştır. Spordan para kazanan kişi sayısının, dolayısıyla da rekabetin artması, sporcuların daha üst düzey performans elde etme ihtiyacının doğmasına sebep olmuştur. Bu ihtiyaç doğrultusunda yaklaşık son 40 yıldır sporun içinde pozitif bilimler yer almaya başlamıştır.

Öyle ki zaman içerisinde, birçok disiplinden sporla ilgilenen bilim insanları yetişmeye başlamış ve spor multidisipliner bir bilim dalı haline gelmiştir. Özellikle sosyoloji sağlık, hukuk ve psikoloji alanında yetişen bilim insanları arasında spor konusunda farklı çalışmalar yapanlar olmuştur (Balcıoğlu ve ark, 2016).

2.7.2. Seyirci

Genelde spor denilince ilk akla gelen futbol günümüzde en çok tartışmaların odağında olan olgular arasındadır. Futbolun evrensel sınırları aşan ve dünyanın her noktasında severek izlenen ve takip edilen bir spor branşı olması, onun diğer spor branşları arasından sıyrılmasını sağlamıştır. Bu noktada futbol artık küresel gerçekliğin bir parçası ve yansıması hüviyetindedir (Çakır ve Korkmaz, 2015).

Özellikle futbol, dünya çapında bir oyun, bir hobi olmaktan ziyade kitleleri arkasına takan ve kişilere sosyal ve psikolojik olarak doyum sağlayan önemli bir endüstriyel olay olarak düşünölmeye başlamıştır. Bu olayın en önemli aktörünü ise taraftarlar oluşturmaktadır. Sonuç olarak futbolun gelişim aşaması doğrultusunda bu sporu izleyen kişiler bir takımı destekleyen ve destekledikleri takımlarıyla da kişiliklerini özdeşleştiren taraftar haline bürünmüştür. Bu taraftarlar bir nevi tuttıkları takımları benimsemişlerdir ve zamanla bu benimseme seviyesi kişinin içinde o kadar büyümüştür ki takım tutmak bazı insanlar tarafından ölüm kalım meselesi olarak görölmeye başlamıştır hatta hayatlarının tam merkezine yerleşmiştir (Bilir ve Sangün, 2014).

TDK güncel sözlüğünde Seyirci tanımı, “Bir olayı gören, izleyen kimse, izleyici, izlemek, eğlenmek için bakan kimse, izleyici” olarak tanımlanmaktadır. Seyirci tanımı, taraf olmak desteklemek, heyecanlanmak, müsabaka izlemek ve zevk almak amacıyla bir araya gelen insan topluluğu olarak da değerlendirilebilir. Bir başka deyişle karşılaşmayı zevk alma amacıyla izleyen ve tezahürat yapan kişi olarak ifade etmek mümkündür (TDK, 20 Nisan 2018).

Futbol oyununun temelinde son derece önemli olan iki faktör veya tarafın olduğu dikkat çekmektedir. Birincisi futbolun üreticisi olan futbolcular ile futbol müsabakalarının ana faktörleri arasında yer alan hakem, gözlemci ve diğer futbol aktörlerini saymak mümkündür. Futbol olgusunun en temel aktörü ise tüketici konumundaki izleyenlerdir. Seyircilerin homojen bir yapıda olduğunu belirtmek güçtür. Lakin futbol kültürünün yaygın gelişmiş olduğu toplumlarda seyircileri kategorilendirmek mümkündür. Seyirci “On ikinci adam” diye ifade edilen görevi de üstlenmektedir. Futbolun içerisindeki temel unsurların kendi içerisinde veya dışında sürekli tartışmalı olduğu gözlenmektedir. Gözlemciler, hakemler, futbolcular, seyirciler, yöneticiler ve futbola dair diğer ögeler arasında bir uzlaşma olduğu söylenemez.

Çünkü itirazlar, cezalar, tartışmalı pozisyonlar, haksızlık iddiaları müsabakaların başında, esnasında ve sonunda tartışılmaya devam etmektedir (Şahin ve ark, 2015).

Futbol çoğu zaman diğer dallara oranla daha fazla şiddet olaylarının sahnelendiği bir spor branşı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu olayların başında seyirci şiddeti, holiganizm, kara para aklama, şike ve bahis, ırkçılık, fanatizm, gibi suç unsurları ve suçlu grupları ile var olan hususlar gelmektedir. Statlarda görülen şiddet ve düzensizlik, birçok bilinçli taraftarı ve küçük yaşta çocukları olumsuz etkilemektedir. Bu da taraftarların maçlara katılmamalarına neden olmaktadır. Ayrıca bu olayların yaşanması da birçok güvenlik mensubunu meşgul etmektedir (Mumcu ve Karakullukçu, 2019).

2.7.3. Antrenör

Antrenör, bir profesyonel veya amatör bir sporunun meslek yaşamında en önemli faktörlerden birisidir (Short ve Short, 2005). Sporcusuna örnek olmak için beslenme düzeni, kişiliği, karakteri ile fiziksel görünümüne dahi dikkat etmesi gereken (Şahin, 2011) antrenör; sözleri, sergilediği davranışları, verdiği mesajları ile sporcularını tetikleyici ve

etkileyici dinamizmi yaratan kişidir, hatta sporcularının fair playe uygun davranmalarını gerektiğini vurgulayan kişi de antrenördür (Arıpınar ve Donuk, 2011).

Türkiye’de antrenör eğitimi veren kurumların başında üniversiteler gelir. Antrenör adayları, üniversitelerin Spor Bilimleri alanındaki fakülte ya da yüksekokullarının antrenör eğitimi ile ilgili bölümlerinde dört (4) yıllık eğitim sürecinden geçerler. Bu eğitim sürecinde zorunlu ve seçmeli olmak üzere alan bilgisi, genel kültür ve meslek bilgisi dersleri ile mesleki yeterlik kazanırlar. Antrenör adaylarına bu eğitimlerin dışında her zaman sporcuya örnek olunacak bir yaşam tarzı edinmeleri aşılır. Çünkü çoğu sporcu antrenörünü kendisine rol model olarak görür. Bu sebeple bir antrenör sağlıklı beslenmeli, iyi bir fiziki görünümüne sahip olmalı, spor her daim yaşamının bir parçası olmalıdır. Her şeyden önce ise iyi bir karakter ve kişilik benliğini benimsemeli fair play düşüncesi hâkim olmalıdır. Tüm bunlarla beraber öğrenciler eğitimlerinin son yılında, elde ettikleri bilgi ve becerileri uygulamaya koymak ve deneyim kazanmak için, ikili anlaşmalarla belirlenen spor kulüplerine antrenörlük uygulaması (stajı) yapmak üzere gönderilirler. Her dönem on dört (14) hafta olmak üzere iki dönem boyunca uygulama devam eder. Antrenör adayları, iki dönem sonunda toplam 168 saat antrenörlük stajı yaparlar. Antrenör adayları mezun olduklarında üçüncü kademe antrenörlük belgesi almaya hak kazanırlar. Üçüncü kademe belge ile alt yapıların bütün kademelerinde baş antrenör olarak, büyükler kategorisinde de baş ve yardımcı antrenör olarak görev yapılabilmektedir (Koçak, 2019).

Günümüzde antrenör davranışları ve yeterliğinin spordan keyif alma ve performans gelişimini etkileyen önemli unsurlardan birkaçı olduğu söylenebilir. Sporcular ve antrenörler büyük oranda birbirlerine bağımlıdırlar (Çik ve Küçük, 2019).

2.7.4. Futbolcu

Bugün futbol, on binlerce çalışanı ile giderek büyüyen ve yüz binlerce seyircisi olan devasa bir alandır. Bu oyunun şüphesiz en önemli aktörleri futbolculardır. Çünkü sportif başarının elde edilmesinde kabiliyetlerini ve çabalarını ortaya sererek futbolu ününü arttıran ve onun reklamcılık ve sanayi ve gibi bir dal haline gelmesini sağlayan yine futbolculardır (Öcal, 2002). Futbol, seyirlik bir branş olmasından dolayı ve on binlerce kişiyi peşinden sürüklemesi özelliği ile diğer spor branşlarından farklılık göstermektedir (Yıldız ve ark, 2017).

Profesyonel futbol son zamanlarda hızlı oyun akışıyla karakterize edilmiştir. Futbolcular bu hızlı oyun içinde kaybolmamak için son derece ciddi çalışırlar. Fiziki açıdan güçlü olmak için uzun ve kaliteli antrenman süresine ihtiyaç duyarlarken mental olarak müsabakaya hazır olmak için de yüksek bir konsantrasyona ihtiyaç duyarlar. Bununla birlikte sağlıklı beslenmek de profesyonel bir futbolcunun iyi performans sergileyebilmesi için çok önemlidir. Ayrıca popüler bir futbolcu için bir diğer önemli unsur ise kişilik ve karakteridir. Rol model olarak örnek alınan, taraftarlar tarafından en çok sevilen, tribünlerde gördüğümüz taraftarların ya da küçük çocukların formasında sıklıkla gördüğümüz isimler yeteneğinin yanı sıra karakteriyle de çok sevilen saygı duyulan sporculardır (Ai ve ark, 2020).

Futbolcu olmak, diğer mesleklerden çok farklıdır. Aslında bir futbolcu için mesleğinin sorumluluklarını yerine getirmek, futbol oynamak basitçe yapabileceği nihai amaçtır. Zaten bir futbolcu tüm yaşamını futbol üzerine şekillendirir. Her maça yüksek motivasyon ve kazanma arzusuyla çıkmak ister. Fakat bazı müsabaka öncesi üzerinde hissettiği baskı ve başka olumsuz faktörler oyuncunun kötü bir performans sergilemesine sebep olur. Kazandıklarında şampiyon olacakları bir final maçı öncesi tüm futbolcuların odakları o maçı kazanmaktır. Böyle zorlu maç öncesi futbolcu hata yaparsa diğer takım arkadaşlarına karşı da kendini sorumlu hissetmeyi kafasında büyütüp kurgularsa kötü futbol oynaması kaçınılmazdır. Kendisini hem taraftarlardan hem de takım arkadaşları tarafından baskı altında hisseder bu da önce kendisini sonra takımını olumsuz yönde etkilemektedir (Özmaden, 2004).

Seyirci saldırganlığını artıran faktörlerden bir diğeri de futbolculardır. Sporcuların ağız dalaşında bulunmaları, saha içinde itişip kakışmaları, hakemin verdiği kararlara çok fazla itiraz etmeleri, sahada beklenen performansı verememeleri, birbirlerine bilerek, isteyerek yaptıkları fauller ve fena hareketler, rakip futbolcunun hakemi kandırmaya yönelik yaptığı davranışlar ve zamanı geçirmek için uyguladığı taktikler başlıca sebeplerdendir. Bu faktörleri takip eden diğer unsurlar da önceki dönemlerde kendi takımlarında oynayan futbolcuların rakip futbolcu konumunda sahaya çıkması, önemli görülen müsabakalarda iyi performans sağlayamamaları, gibi unsurlar seyirci saldırganlığında etkili olan faktörlerden bazılarıdır (Kuru, 2000).

2.7.5. Kulüp Yöneticileri

Kulüpler mevcut konumlandırmalarını kullanarak kendisine ilgi duyan halk toplulukları üzerinde davranış değişikliği oluşturma yetkinliği bazı amaçlar doğrultusunda kullanılmaktadırlar. Günümüzde takım sporları tüketim kültürünün en önemli faktörlerinden biridir. Hem takım sporları hem de bireysel sporlar bireyleri rekabete ve başarıya sürüklemektedir. İnsanlar topluma uyma yönünde hareket ederek, aidiyet duygusuyla beraber taraftarı oldukları takımın ve kulübün peşinden gitmektedirler. Bu bağlamda da futbol kulüpleri ve yöneticileri hitap ettikleri toplulukları kalplerinden yakalayacak etkili çalışmalar gerçekleştirememektedir. Bunun sebebi kulüplerin kurumsal bir yapıya ve sistematik çalışma prensibine sahip olmamasıdır. Ayrıca yeterli liyakate sahip olmayan yöneticilerin ve başkanların göreve gelmesi de diğer kritik olgudur (Göksu, 2019).

Kulüp yönetimi tamamen sportif başarıya odaklı bir çalışma prensibine sahiptir. Kriz dönemlerinde veya başarının sağlanamadığı zamanlarda nasıl kararlar alınacağı, hangi uygulamaların gerçekleştirileceği açık bir şekilde belirlenmemiştir (Göksu, 2019).

Futbol takımlarının yönetimini üstlenen kulüpler ve yöneticiler farklı taktikler geliştirerek kulübe bütüncül bir bakış açısıyla yönetmektedir. Futbol kulüpleri çok büyük halk topluluklarını etkileyebilecek güce sahiptirler. Bu devasa büyüklükteki kitleler üzerinde kulüpler güçlü bir ikna kabiliyetine sahiptirler (Mendeley, 2013).

2.7.6. Güvenlik Güçleri

Sporda istenmeyen şiddet ve saldırganlık olaylarına karşı güvenlik güçleri, maç öncesinde gerekli önlemleri almaya, maç sırasında da güvenliği kontrol altında tutmaya çalışmaktadırlar. Maç sonlarında misafir takımların taraftarları bir süre statta bekletilerek, rakip takım seyircilerinin bir araya gelmesi önlenmeye çalışılmaktadır. Ne var ki, spor müsabakalarında yaşanan istenmeyen olaylar, zaman zaman etkili şekilde çözümlenememekte ve güvenlik mensupları olaylara müdahalelerde bulunmaktadır. Güvenlik mensuplarının istenmeyen olaylara müdahalesi kimi zaman, bu olaylarda aktif rol oynayan kişilerin gözaltına alınması ya da tutuklanmasıyla sonuçlanabilmektedir (Rona,2003).

2.7.7. Hakem

Günümüzde her şey hızlıca gelişip değişmektedir. Bunun en bilinen örneği teknolojidir. Ne kadar hızlı gelişirse gelişsen insanlar çok çabuk adapte olabilmektedir. Zamanla spor da bu hızlı değişimin içinde yer almıştır. Bugün VAR sistemine baktığımızda hakemlik için son derece önemli adımların atıldığını görmekteyiz. Son birkaç yıldır kullanılmasına rağmen tüm sporcular tarafından kolayca kabul görülmüştür. Tüm bunlar ele alındığında futbol tek başına bir branş olarak düşünülmekten çıkar. Bünyesinde devasa paraların yer aldığı önemli bir sektör konumundadır. Futbolun en önemli üç unsurlarından birisi olarak hakemleri düşünebiliriz (Uzun, 2004).

Hakemin kelime anlamı oyunu yöneten sorumludur. Yani hakem, verilen yetkiler doğrultusunda yargı görevi üstlenerek oyunun kurallar çerçevesinde oynanması, kural dışı hareketlerin de cezalandırılması ile müsabakalara atanan bireydir. Bir futbol maçında hakemler son derece önemlidir. Çünkü oyun kurallarının doğru ve adil yürütülmesinden sorumlu olan tek kişi hakemdir (Schild, 2004).

Bir hakem genellikle sahadan baskı alır; bu bir oyuncu, resmi görevli veya seyirci tarafından yapılmış olabilir. Bu durumda bir hakemin yönetimi çok önemlidir. Baskı ne kadar yoğun ve güçlü olursa olsun ya da her kim tarafından yapılırsa yapılısın hakem duygularını kararına yansıtmamalı (Nurcahya ve ark, 2018).

Günümüzde modern hakem; futboldaki farklılıkları takip eden, FIFA ve MHK talimatlarının izinden gidip uygulayan, tempolu ve hızlı futbolun yarattığı zihinsel ve fiziksel özelliklere sahip, futbolla alakalı programları izleyen, hakemlik prensiplerine saygılı, arkadaşlarına yol gösteren, kendine güveni olan, bilgili, mütevazı ve görgülü, kültürlü bir portre çizen birey olarak tanımlanmıştır (Fişekoğlu ve ark, 2010).

Spor müsabakalarında hakemlik teknik bilgiler doğrultusunda uygulanır. Dışarıdan sadece teknik bilgilerin uygulandığını görsek de bunun arkasında hakemin kişilik özellikleri daha ağır basar. Başarılı, etkili ve iyi bir hakem olabilmenin bir sanat olduğu kesindir. Hakemin saha içerisinde sergilediği becerinin yine büyük çoğunluğu onun kişisel özellikleriyle bağlantılıdır. Fakat, 100 farklı hakem eğitmeni ve uzmanından hakemleri değerlendirmelerini ve gerekli özellikleri sıralamaya koymasını istesek, 100 değişik liste ve tamamen farklı sıralama sonuçları görürüz. Son yıllarda yapılan çalışmalara baktığımızda üst seviye bir hakemlik için herkesin hem fikir olduğu kişilik özellikleri; kararlılık tutarlılık, denge uyum, karar verme (yargılama), güven, motivasyon ve dürüstlük iyi bir hakemin özelliklerini oluşturmaktadır (Ekmekçi ve ark, 2011).

Hakemler hem çok kısa bir süre içerisinde kararlarını açıklamakla hem de çok büyük bir baskı ortamında karar vermekle yükümlüdürler. Mesela; 1986 Dünya kupasındaki analizler sonucunda, çeyrek final ve sonrasında oynanan karşılaşmalarda 16 maçta görev alan futbol hakemlerinin toplamda 2167 karar verdikleri tespit edilmiştir. Bu demek oluyor ki dakikada 1.6 karar, yani her 40 saniyede 1 karar demektir. Bu kadar yoğun bir atmosferde var olan dikkatlerinin çok yüksek düzeyde olması ve bütün konsantrasyonlarının oyunda içinde olması gerektiğini gösteren önemli bulgulardır (Evans ve Bellon, 2001).

Başarılı ve iyi bir hakemlik kariyerini tercih edenler karar verme becerisini nerde ve ne zaman vereceğini nasıl kararlar uygulanması gerektiğini son derece iyi bilmelidir. Hakemlerin futbolcular gibi milyonlarca hayran kitlesi ve arkasında onu destekleyen taraftarı yoktur. Hakemlerin yanında onlara bu yolda güç veren aileleri ve Tff vardır. Bu yüzden iyi bir hakem iyi bir lider gibi olmalıdır. Disiplinli ve kendinden emin tavırlarla bu yolu yürümelir (Yarmalı, 2000).

2.7.8. Futbol Federasyonu

Günümüzde futbol bir spor etkinliği olmanın ötesinde bir ekonomik iş sahasına dönüşmüş ve giderek büyüyen bir endüstri haline gelmiştir. Fakat bu değerlendirme amatör futboldan ziyade profesyonel futbol için geçerlidir. Profesyonel futbol, amacı kar elde etmek olan bir ticari faaliyettir ve profesyonel futbol kulüpleri marka değerlerini koruma ve geliştirme gayesinde dirler. Sporcu ve kulüp sayıları bakımından, profesyonel futbolun çok üstünde bir kapasiteye sahip olan amatör futbol ise sporun yaygınlaşmasına hizmet etmede önemli bir noktada olmasına karşın, kâr amacı gütmeyen ve sosyal bir alanda faaliyet göstermesi sebebiyle, sürdürülebilir finansal kapasite yaratma fırsatı sınırlıdır. Bu nedenle amatör futbol için kamu otoritelerinin desteği çoğu ülkede ana finansal araçlardan biri konumundadır (Koçdemir, 2020).

Futbol bir yandan toplumun ilgi odağı olarak bir yandan da yürürlükte olan kulüp sayısının fazlalığı ile diğer branşlardan sıyrılmaktadır. Kulüplerin şirketleşmesi, futbolcu transferlerinin yüksek meblağlara ulaşması, özellikle maç yayınları ile ilgili durumlar futbolun ayrı bir mercekten incelenmesini gerektirmektedir. Futbol Federasyonu, futbolun içindeki öğelerin neredeyse tamamından sorumludur. Doğru ve düzgün bir işlerlelikle sürekliliğini devam ettirmesi için de cezai yaptırımları vardır (Özmaden, 2018).

Her federasyon gibi Futbol Federasyonu da üyelerinin, futbolcusunun, idarecisinin, seyircilerinin ve maçta görev yapan kişilerin her türlü davranışından sorumludur. Federasyon UEFA'nın verdiği güvenlik kurallarına uymak zorundadır. Federasyon müsabakaların oynanacağı sahalari emniyet, kapasite ve güvenlik açısından düzenli olarak yerel görevliler tarafından kontrol etmektedir (Kazancıoğlu, 2004).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın bu aşamasında, araştırma sürecinde kullanılan model, araştırmanın evren ve örnekleme, bulguların elde edilmesinde kullanılan veri toplama araçları ve elde edilen verilerin analizi detaylı olarak ele alınmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada Türk futbolunda var olan şiddet ve saldırganlığın nedeni nedir ve bu saldırganlığı tetikleyen faktörler belirlenmesi amacıyla analitik-kesitsel tipte yapılan bir çalışmadır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Bu çalışmanın evreni, 2019-2020 sezonunda, profesyonel futbol müsabakalarında görev alan Türkiye Futbol Federasyonuna bağlı, Ege Bölgesi hakemleridir. Örneklem grubunu profesyonel olarak aktif hakemlik yapan Aydın (18 kişi), Denizli (24 kişi), İzmir (108 kişi), Muğla (17 kişi) ve Manisa (29 kişi) illerindeki toplam 195 futbol hakemi oluşturmaktadır. Belirtilen illerdeki tüm profesyonel hakemlere ulaşılması planlanmıştır ve 195 hakemin hepsi de katılım sağlamıştır.

3.3. Verilerin Toplama Yöntemi

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiş Kişisel Bilgi Formu ve Özmaden (2004) tarafından geliştirilen Futbolda Saldırganlık ölçeği kullanılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan profesyonel hakemlerin her ay eğitim aldıkları Türkiye Faul Futbol Hakemleri ve Gözlemcileri Derneklerinde düzenlenen (EPAK) toplantılarına gidilip 195 profesyonel futbol hakemine anket uygulanmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, veri toplanmasında kullanılan ölçek 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmaya katılan profesyonel hakemlerin demografik bilgileri yer alırken ikinci kısımda Özmeden (2004) tarafından geliştirilen Futbolda Saldırganlık ölçeği kullanılmıştır.

3.5. Kişisel Bilgi Formu

Araştırma anketinin birinci aşaması kabul edilen Kişisel Bilgi Formunda hakemlerin, yaşı, eğitim seviyeleri, klasman düzeyleri, saldırganlığa uğrama durumları, gelir düzeyleri, meslekleri gibi demografik bilgileri öğrenmeye yönelik sorularını içeren 7 soruluk kişiyi tanıtıcı form ilgili literatür taranarak oluşturulmuştur sorular bulunmaktadır. (Özmeden, 2004; Aksoy, 2018).

3.6. Futbol Seyirci Saldırganlığı Ölçeği

Araştırmada, Özmeden (2004) tarafından geliştirilen Futbol Seyirci Saldırganlığı Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçekte referans grupları üzerinde saldırganlık etki düzeyini belirlemeye yönelik 78 maddenin yer aldığı 20 sorudan oluşan bir ölçek kullanılmıştır. Davranışların etki düzeylerinin belirlenmesine yönelik olarak, Likert tipi beşli dereceleme ölçeği oluşturulmuştur. Her bir davranış için, 1: Çok etkisiz, 2: Etkisiz, 3: Orta Derecede Etkili, 4: Etkili, 5: Çok Etkili seçenekleri sunulmuş ve araştırmaya grubundan görüşlerine en uygun seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Verilerin sağlıklı yorumlanabilmesi için, beşli ölçek dereceleri, 0,80 (5-1=4; 4/5=0,80) oranında eşit aralıklara bölünmüştür. Böylece davranışlara ilişkin etki düzeyi aralıkları; Çok Etkili (4,20-5,00), Etkili (3,40-4,19), Orta Derecede Etkili (2,60-3,39), Etkisiz (1,80-2,59), Çok Etkisiz (1,00-1,79) olarak belirlenmiştir. Özmeden, (2004) Cronbach alpha değerini 0.93 olarak bulunmuş ve ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca ölçek toplam puan üzerinde hesaplanmıştır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 78 en yüksek puan 390'dır. Ölçek 8 alt boyut vardır. Bunlar; futbol hakemi 4 madde, futbol seyircisi 6 madde, medya 8 madde, futbol federasyonu 7 madde, futbolcular; 11 madde, kulüp yöneticileri 5 madde, güvenlik güçleri 6 madde ve futbol antrenörleri 11 maddelik alt boyutlarından oluşmaktadır.

3.7. Araştırmanın Bağımlı Bağımsız Değişkenleri

Araştırmanın bağımlı değişkeni 8 alt boyutta incelenen referans grupları olarak belirlenirken, bağımsız değişkenleri bu alt boyutları (medya, seyirci, antrenör, kulüp yöneticisi, futbolcu, güvenlik güçleri, futbol federasyonu, hakem) etkilediği düşünölen yaş gurubu, eğitim durumu, klasman düzeyleri, saldırganlığa uğrama durumları ve gelir düzeyi olmuştur.

3.8. Verilerin Analizi

Bu çalışmada araştırma bulguları, katılımcılardan elde edilen veriler doğrultusunda SPSS 25.0 paket programı ile yapılmıştır. İkili değişkenler için Mann-Whitney U testi, ikiden fazla değişkenler için ise Kruskal Wallis H Testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen veriler istatistiksel olarak $p < 0,05$ düzeyinde anlamlılık düzeyi ile test edilmiştir. Verilerin analizi kısmında tanımlayıcı istatistik ve parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği Cronbach's Alpha katsayısı ile belirlenmiş ve 0,90 olarak bulunmuştur.

4. BULGULAR

Bu bölümde, örneklem grubu ile ilgili demografik bulgulara ve futbol seyirci saldırganlığı ölçeği elde edilen verilerin analizlerine yer verilmiştir.

Tablo 1. Futbol Hakemlerinin Demografik Özelliklerinin Dağılımı.

Demografik Özellikler	n	%	
Yaş	18-23 Yaş	32	16,4
	24-28 Yaş	69	35,4
	29-33 Yaş	74	37,9
	34 ve üstü	20	10,3
	Toplam	195	100
Eğitim Durumu	Lise	9	4,6
	Üniversite	171	87,7
	Lisansüstü	15	7,7
	Toplam	195	100
Meslek	Kamu	80	41
	Özel Sektör	59	30,3
	Diğer(serbest, öğrenci vb.)	56	28,7
	Toplam	195	100
Klasman	Bölgesel Hakem	121	62,1
	Klasman Hakemi	67	34,4
	Üst Klasman	7	3,6
	Toplam	195	100
Gelir	Alt	44	22,6
	Orta	125	64,1
	Üst Seviye	26	13,3
	Toplam	195	100
Fiziksel Saldırı	Hayır	125	64,1
	1 Kez	49	25,1
	2 kez ve üzeri	21	10,8
	Toplam	195	100

Tablo 1 inceleme sonuçlarına göre katılımcıların çoğunluğunu 29-33 yaş (%51,4) oluşturmaktadır. Kendi kategorisinde en yüksek orana sahip olan değişkenler; üniversite mezunları (%87,7); kamuda çalışanlar (%41); bölgesel hakemler (62,1); orta seviye gelire sahip olanlar (%64,1) herhangi bir fiziksel saldırıya maruz kalmayanlardır (%64,1).

Tablo 2. Normallik Analizi Sonuçları.

Faktörler	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	Df	p	İstatistik	df	P
Medya	,096	195	,000	,972	195	,001
Futbol seyircisi	,121	195	,000	,970	195	,000
Futbol Antrenörü	,095	195	,000	,920	195	,000
Futbolcular	,090	195	,001	,939	195	,000
Kulüp Yöneticileri	,117	195	,000	,963	195	,000
Emniyet Mensupları	,094	195	,000	,981	195	,008
Futbol Hakemi	,106	195	,000	,974	195	,001
Futbol Federasyonu	,109	195	,000	,962	195	,000

Veri setine, parametrik testlerden hangisinin uygun olduğunu belirlemek amacıyla uygulanan normallik testi yapılmıştır. Kolmogorov-Smirnov^a testi sonucu anlamlılık düzeyi 0,05'den küçük bulunmuş ve verilerin normal dağılımdan gelmediği görülmüştür. Bu sonuca göre de analiz için (Tablo 5) parametrik olmayan testler uygun bulunmuştur.

Tablo 3. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırıcılığında Referans Gruplarının Frekans Dağılım Sonuçları.

Referans Grupları	Çok Etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok Etkili (5)		Etki Düzeyi
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	%
Futbol Hakemi	9	4,6	32	16,4	35	17,9	28	14,4	91	46,7	3,82
Futbol Seyircisi	4	2,1	11	5,6	47	24,1	38	19,5	95	48,7	4,07
Spor Medyası	1	,5	11	5,6	61	31,3	70	35,9	52	26,7	3,82
Futbol Federasyonu	2	1,0	10	5,1	43	22,1	84	43,1	56	28,7	3,93
Futbolcular	7	3,6	9	4,6	54	27,7	65	33,3	60	30,8	3,83
Kulüp Yöneticileri	16	8,2	36	18,5	68	34,9	46	23,6	29	14,9	3,18
Emniyet Mensupları	17	8,7	26	13,3	58	29,7	50	25,6	44	22,6	3,40
Futbol Antrenörü	26	13,3	35	17,9	62	31,8	39	20,0	33	16,9	3,09

* Çok Etkisiz (1.00-1.80), Etkisiz (1.81-2.60), Orta (2.61-3.40), Etkili (3.41-4.20), Çok Etkili (4.21-5.00).

Tablo 3'te futbol hakemlerine göre seyirci saldırganlığını etkileyen faktörler incelenmiştir. Bu inceleme sonucuna göre seyirci saldırganlığını etkileyen faktörlerin başında “çok etkili” olan birinci faktör futbol seyircisinin olduğu görülmüştür (%48,7). Arkasından futbol hakemi (%46,7), futbolcular (%30,8), futbol federasyonu (%28,7), spor medyası (%26,7), emniyet mensupları (%22,6), futbol antrenörleri (%16,9) ve kulüp yöneticileri (%14,9) yer almaktadır.

Futbola ilişkin bu faktörlerin etki düzeylerini gösteren 1 ila 5 arasında değerlendirildiğinde seyirciyi en çok saldırganlığa yönelten unsurun 4,07 ortalama ile futbol seyircisi olduğu görülmektedir. Daha sonra futbol federasyonu ($\bar{x}=3,93$), futbolcular ($\bar{x}=3,83$), futbol hakemi ve spor medyası aynı ortalama ($\bar{x}=3,82$), emniyet mensupları ($\bar{x}=3,40$), kulüp yöneticiler ($\bar{x}=3,18$) ve futbol antrenörleri ($\bar{x}=3,09$) takip etmektedir.

Tablo 4. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırıcılığında Spor Medyasının Seyirci Saldırıcılığı Üzerine Etkileri.

Spor Medyası	Çok Etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok Etkili (5)		Etki Düzeyi \bar{x}
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
Oynanacak maçın öneminin abartılması	11	5,6	24	12,3	33	16,9	47	24,1	80	41,0	3,82
Spor programlarının jeneriklerindeki şiddet içeren görüntüler	1	,5	15	7,7	38	19,5	64	32,8	77	39,5	4,03
Taraftarı olduğu takım ve futbolcular hakkında kışkırtıcı açıklama ve yazılar	1	,5	13	6,7	28	14,4	81	41,5	72	36,9	4,07
Doğrudan seyircileri hedef alan kışkırtıcı açıklama ve yazılar	2	1,0	12	6,2	40	20,5	80	41,0	61	31,3	3,95
Taraftar yazarların (başkan, futbolcu, antrenör, vs) eleştirileri	4	2,1	8	4,1	44	22,6	94	48,2	45	23,1	3,86
Tarafsız görünen yazarların taraflı davranarak seyirci aleyhinde kamuoyu oluşturmaları	6	3,1	16	8,2	49	25,1	87	44,6	37	19,0	3,68
Medyadaki hakem otoritelerin müsabaka pozisyonlarını farklı yorumlamaları	9	4,6	13	6,7	43	22,1	69	35,4	61	31,3	3,82

* Çok Etkisiz (1.00-1.80), Etkisiz (1.81-2.60), Orta (2.61-3.40), Etkili (3.41-4.20), Çok Etkili (4.21-5.00).

Tablo 4'te spor medyasının, seyirci saldırganlığını etkileyen faktörler incelenmiştir. Bu inceleme sonucuna göre seyirci saldırganlığını etkileyen faktörlerin başında “çok etkili” olan birinci faktör oynanacak maçın öneminin abartılması olduğu görülmektedir (%41). Daha sonra Spor programlarının jeneriklerindeki şiddet içeren görüntüler (%39,5), taraftarı olduğu takım ve futbolcular hakkında kışkırtıcı açıklama ve yazılar (36,9), doğrudan seyircileri hedef alan kışkırtıcı açıklama ve yazılar (31,3) ve medyadaki hakem otoritelerin müsabaka pozisyonlarını farklı yorumlamaları (31,3), taraftar yazarların (başkan, futbolcu, antrenör, vs) eleştirileri (%23,1), ve son olarak da tarafsız görünen yazarların taraflı davranarak seyirci aleyhinde kamuoyu oluşturmaları maddeleri (%19) yer almaktadır.

Spor medyasının seyirci saldırganlığına etki düzeylerini 1 ile 5 arasında değerlendirildiğinde seyirciyi en çok saldırganlığa yönelten unsurun 4,07 ortalama ile taraftarı olduğu takım ve futbolcular hakkında kışkırtıcı açıklama ve yazılar yer almaktadır. Arkasından spor programlarının jeneriklerindeki şiddet içeren görüntüler ($\bar{x}=4,03$), doğrudan seyircileri hedef alan kışkırtıcı açıklama ve yazılar ($\bar{x}=3,95$), taraftar yazarların (başkan, futbolcu, antrenör, vs) eleştirileri ($\bar{x}=3,86$), oynanacak maçın öneminin abartılması ve medyadaki hakem otoritelerin müsabaka pozisyonlarını farklı yorumlamaları ($\bar{x}=3,82$) son olarak da tarafsız görünen yazarların taraflı davranarak seyirci aleyhinde kamuoyu oluşturmaları ($\bar{x}=3,68$) maddeleri gelmektedir.

Tablo 5. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırıcılığında Futbol Seyircisinin Seyirci Saldırıcılığına Etkisinin Frekans Dağılımı.

Futbol Seyircisi	Çok Etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok Etkili (5)		Etki Düzeyi \bar{x}
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
Seyircilerin birbirlerine çirkin tezahürat ve saldırıları	12	6,2	27	13,8	23	11,8	55	28,2	78	48,0	3,82
Rakiplerinin önceden çatıştıkları seyirci grubu olması	1	,5	18	9,2	44	22,6	64	32,8	68	34,9	3,92
Birbirlerinin antrenör, futbolcu ve yöneticilerine çirkin tezahürat ve saldırıları	1	,3	22	11,3	37	19,0	85	43,6	50	25,6	3,82
Mağlup takım seyircisinin hakeme çirkin tezahürat ve/veya saldırıları	5	2,6	19	9,7	47	24,1	86	44,1	38	19,5	3,68
Stat çevresinde taşkınlık yapması	5	2,6	29	14,7	39	20,0	87	44,6	45	23,1	3,75
Taraftar olması yeterli	12	6,2	26	13,3	57	29,2	65	33,3	35	17,9	3,43

* Çok Etkisiz (1.00-1.80), Etkisiz (1.81-2.60), Orta (2.61-3.40), Etkili (3.41-4.20), Çok Etkili (4.21-5.00).

Tablo 5'e göre futbol seyircisinin, saldırganlığını etkileyen faktörlerin başında “çok etkili” olan birinci faktör seyircilerin birbirlerine çirkin tezahürat ve saldırıları (%48) yer almaktadır. Daha sonra rakiplerinin önceden çatıştıkları seyirci grubu olması (%34,9), birbirlerinin antrenör, futbolcu ve yöneticilerine çirkin tezahürat ve saldırıları (25,6), stat çevresinde taşkınlık yapması (%23,1), mağlup takım seyircisinin hakeme çirkin tezahürat ve/veya saldırıları (19,5) ve taraftar olması yeterli (17,9) maddeleri gelmektedir.

Futbol seyircisinin saldırganlığı arttırmasındaki etki düzeyleri 1 ila 5 arasında değerlendirildiğinde seyirciyi en çok saldırganlığa yönelten unsurun 3,92 ortalama ile rakiplerinin önceden çatıştıkları seyirci grubu olması yer almaktadır. Arkasından seyircilerin birbirlerine çirkin tezahürat ve saldırıları ($\bar{x}=3,82$) ve aynı etkiye sahip birbirlerinin antrenör, futbolcu ve yöneticilerine çirkin tezahürat ve saldırıları ($\bar{x}=3,82$), stat çevresinde taşkınlık yapılması ($\bar{x}=3,75$), mağlup takım seyircisinin hakeme çirkin tezahürat ve/veya saldırıları ($\bar{x}=3,68$), ve son olarak da taraftar olması yeterli ($\bar{x}=3,43$) maddeleri yer almaktadır.

Tablo 6. Futbol Hakemlerine Göre Antrenörlerin Seyirci Saldırganlığı Üzerine Etkisinin Frekans Dağılımı.

Antrenörler	Çok Etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok Etkili (5)		Etki Düzeyi \bar{x}
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
Spor medyasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları	13	6,7	13	6,7	37	19,0	81	41,5	51	26,2	3,73
Müsabaka esnasında hakeme itirazları	2	1,0	23	11,8	26	23,6	89	45,6	35	17,9	3,67
Gol sonrası tahrik edici davranışları	4	2,1	24	12,3	32	16,4	82	42,1	53	27,2	4,15
Kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları	8	4,1	17	8,7	39	20,0	97	49,7	34	17,4	3,67
Saha kenarındaki agresif davranışları	3	1,5	14	7,2	53	27,2	97	49,7	28	14,4	3,68
Rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması	3	1,5	15	7,7	81	41,5	67	34,4	29	14,9	3,53
Daha önce rakip takımı çalıştırmış olması	8	4,1	35	17,9	71	36,4	59	30,3	22	11,3	3,26
Rakip antrenör olması yeterli	14	7,2	33	16,9	66	33,8	58	29,	24	12,3	3,23
Rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları	2	1,0	16	8,2	66	33,8	72	36,9	39	20,0	3,66
Seyirciye göre yanlış kadro kurması	16	8,2	39	20,0	62	31,8	43	22,1	35	17,9	3,21

* Çok Etkisiz (1.00-1.80), Etkisiz (1.81-2.60), Orta (2.61-3.40), Etkili (3.41-4.20), Çok Etkili (4.21-5.00).

Tablo 6'ya göre antrenörlerin, seyirci saldırganlığını etkileyen faktörlerin başında “çok etkili” olan birinci faktör gol sonrası tahrik edici davranışlarıdır (%27,2). Ardından Spor mediasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları (%26,2), rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları (%25), müsabaka esnasında hakeme itirazları (%17,9) ve aynı etki düzeyi ile seyirciye göre yanlış kadro kurması (%17,9), Kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları (%17,4), rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması (14,9) Rakip antrenör olması yeterli (12,3) ve son olarak da daha önce rakip takımı çalıştırmış olması maddeleri gelmektedir.

Antrenörlerin seyirci saldırganlığını arttırmada etki düzeylerini gösteren 1 ila 5 arasında değerlendirildiğinde seyirciyi en çok saldırganlığa yönelten unsurun 4,15 ortalama ile gol sonrası tahrik edici davranışları olduğu görülmektedir. Arkasından spor mediasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları ($\bar{x}=3,73$), saha kenarındaki agresif davranışları ($\bar{x}=3,68$) müsabaka esnasında hakeme itirazları ve kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları ($\bar{x}=3,67$), rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları ($\bar{x}=3,66$) rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması (%3,53) daha önce rakip takımı çalıştırmış olması (%3,26) rakip antrenör olması yeterli (%3,23) ve son olarak da seyirciye göre yanlış kadro kurması (%3,21) maddeleri yer almaktadır.

Tablo 7. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırıcılığında Futbolcuların Seyirci Saldırıcılığına Etkisinin Frekans Dağılımı.

Futbolcular	Çok Etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok Etkili (5)		Etki Düzeyi
	n	%	n	%	n	%	n	%	N	%	\bar{x}
Kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri	17	8,7	30	15,4	70	35,9	59	30,3	19	9,7	3,16
Hakeme sürekli itirazları	3	1,5	18	9,2	54	24,7	92	47,2	28	14,4	3,63
Rakip seyirci ile olumsuz diyalogları	2	1,0	12	6,2	46	23,6	90	46,2	45	23,1	3,84
Antrenörü ile tartışmaları	4	2,1	17	8,7	71	36,4	26	39,0	27	13,8	3,53
Gereksiz kart görmeleri	2	1,0	24	12,3	68	34,9	74	37,9	27	13,8	3,51
Saha içi agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma	3	1,5	13	6,7	42	21,5	90	46,2	47	24,1	3,84
Mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (hakem, basın, federasyon)	2	1,0	11	5,6	62	31,8	76	39,0	44	22,6	3,76
Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar	4	2,1	14	7,2	51	26,2	69	35,4	57	29,2	3,82
Rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları	7	3,6	13	6,7	75	38,5	65	33,3	35	17,9	3,55
Daha önce rakip takımda oynamış olmaları	7	3,6	22	11,3	72	36,9	59	30,3	35	17,9	3,67
Rakip futbolcu olması yeterli	15	7,7	30	15,4	57	29,2	53	27,2	40	20,5	3,37

* Çok Etkisiz (1.00-1.80), Etkisiz (1.81-2.60), Orta (2.61-3.40), Etkili (3.41-4.20), Çok Etkili (4.21-5.00).

Tablo 7'ye göre futbolcuların seyirci saldırganlığını arttıran faktörlerin başında “çok etkili” olan birinci faktör gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlardır (%29,2).

Daha sonra saha içi agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma yaşamaları (%24,1), rakip seyirci ile olumsuz diyalogları (%23,1), mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (hakem, basın, federasyon) (%22,6), rakip futbolcu olması (%20,5), daha önce rakip takımda oynamış olmaları (%17,9) ve aynı etkiye sahip rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları (%17,9), Hakeme sürekli itirazları (%14,4), gereksiz kart görmeleri ve aynı etkiye sahip antrenörü ile tartışmaları (13,8), son olarak da kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri (%9,7) yer almaktadır.

Futbolcuların seyirci saldırganlığını arttırmada etki düzeyleri değerlendirildiğinde seyirciyi en çok saldırganlığa yönelten unsurun 3,84 ortalama ile rakip seyirci ile olumsuz diyalogları ve aynı etkiye sahip saha içi agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma yaşamaları olduğu görülmektedir. Ardından gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar ($\bar{x}=3,82$), mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (hakem, basın, federasyon) ($\bar{x}=3,76$), daha önce rakip takımda oynamış olmaları ($\bar{x}=3,67$), hakeme sürekli itirazları ($\bar{x}=3,63$), rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları (%3,55), gereksiz kart görmeleri (%3,51) rakip futbolcu olması (%3,37), kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri (%3,16) maddeleri görülmüştür.

Tablo 8. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırانlığında Kulüp Yöneticilerinin Seyirci Saldırانlığına Etkisinin Frekans Dağılımı.

Kulüp Yöneticileri	Çok Etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok Etkili (5)		Etki Düzeyi \bar{x}
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Spor medyasındaki tahrik edici yazı ve konuşmaları	10	5,1	29	14,9	26	13,3	71	36,4	59	30,3	3,71
Saldırان seyircileri destekleyici (bilet, para, iş vb) davranışları	4	2,1	15	7,7	34	17,4	80	41,0	62	31,8	3,92
Rakip seyircilere karşı kendi amigo ve seyircilerini tahrik edici davranışları	7	3,6	17	8,7	39	20,0	84	43,1	48	24,6	3,76
Güvenlik güçlerinin seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları	4	2,1	20	10,3	56	28,7	76	39,7	39	20,0	3,64
Kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb)	7	3,6	14	7,2	55	28,2	67	34,4	52	26,7	3,73

Tablo 8'e göre kulüp yöneticilerinin seyirci saldırganlığını etkileyen faktörlerin başında “çok etkili” olan ilk faktör saldırgan seyircileri destekleyici (bilet, para, iş vb) davranışları (%31,8) yer almaktadır. Ardından spor medyasındaki tahrik edici yazı ve konuşmalar (%30,3), kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb) (%26,7), rakip seyircilere karşı kendi amigo ve seyircilerini tahrik edici davranışları (%24,6), güvenlik güçlerinin seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları (%20) maddeleri izlemektedir.

Kulüp yöneticilerinin seyirci saldırganlığının artmasındaki en önemli unsurun 3,92 ortalama ile Saldırgan seyircileri destekleyici (bilet, para, iş vb) davranışları gelmektedir.

Daha sonra rakip seyircilere karşı kendi amigo ve seyircilerini tahrik edici davranışları ($\bar{x}=3,76$), kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb) ($\bar{x}=3,73$), spor medyasındaki tahrik edici yazı ve konuşmaları ($\bar{x}=3,71$) son olarak da güvenlik güçlerinin seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları (%3,21) maddeleri yer almaktadır.

Tablo 9. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırıcılığında Güvenlik Personelinin Seyirci Saldırıcılığına Etkisinin Frekans Dağılımı.

Güvenlik Güçleri	Çok Etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok Etkili (5)		Etki Düzeyi \bar{x}
	n	%	n	%	n	%	n	%	N	%	
Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları	20	10,3	40	20,5	39	20,0	63	23,3	33	16,9	3,25
Ev sahibi seyircilere hoş görülme davranışları	16	8,2	28	14,4	85	43,6	46	23,6	20	10,3	3,13
Deplasman seyircilerine karşı sert tutumları	14	7,2	28	14,4	58	29,7	67	34,4	28	14,4	3,34
Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri	11	5,6	21	10,8	79	40,5	55	28,2	29	14,9	3,35
Gerekmediği halde zor kullanmaları	12	6,2	23	11,8	46	23,6	78	40,0	36	18,5	3,52
Rakip taraftar gibi davranmaları	15	7,7	30	15,4	60	30,8	52	26,7	38	19,5	3,34

* Çok Etkisiz (1.00-1.80), Etkisiz (1.81-2.60), Orta (2.61-3.40), Etkili (3.41-4.20), Çok Etkili (4.21-5.00).

Tablo 9'a göre güvenlik güçlerinin seyirci saldırganlığını etkileyen faktörlerin başında “çok etkili” olan ilk faktör rakip taraftar gibi davranmaları (%19,5) yer almaktadır. Daha sonra gerekmediği halde zor kullanmaları (%18,5), stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları (%16,9), seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri (%14,9), deplasman seyircilerine karşı sert tutumları (%14,4), ev sahibi seyircilere hoş görülme davranmaları (%10,3) takip etmektedir.

Güvenlik güçlerinin seyirci saldırganlığının artmasındaki en önemli unsurun 3,52 gerekmediği halde zor kullanmaları yer almaktadır. Ardından seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri ($\bar{x}=3,35$), deplasman seyircilerine karşı sert tutumları ($\bar{x}=3,34$), ve aynı etkiye sahip rakip taraftar gibi davranmaları ($\bar{x}=3,34$), stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları (%3,25) son olarak da ev sahibi seyircilere hoş görülme davranmaları (%3,13) maddeleri izlemektedir.

Tablo 10. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırganlığında Hakemlerin Seyirci Saldırganlığına Etkisinin Frekans Dağılımı.

Hakem	Çok Etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok Etkili (5)		Etki Düzeyi
	n	%	n	%	n	%	n	%	N	%	\bar{x}
Futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı	10	5,1	39	20,0	41	21,0	67	34,4	38	19,5	3,43
Aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları	9	4,6	31	15,9	57	29,2	69	35,4	29	14,9	3,40
Rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı	15	7,7	28	14,4	60	30,8	59	30,3	33	16,9	3,34
Genel kamu olarak yetersiz yönetim gösteren hakem olmaları	11	5,6	23	11,8	44	22,6	67	33,4	50	25,6	3,62

* *Çok Etkisiz (1.00-1.80), Etkisiz (1.81-2.60), Orta (2.61-3.40), Etkili (3.41-4.20), Çok Etkili (4.21-5.00).*

Tablo 10'a göre hakemlerin seyirci saldırganlığını etkileyen faktörlerin başında “çok etkili” olan ilk madde genel kanı olarak yetersiz yönetim gösteren hakem olmaları (%25,6) yer almaktadır. Ardından futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı (%19,5), rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı (%16,9), aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları (%14,9) maddeleri gelmektedir.

Hakemlerin seyirci saldırganlığının artmasındaki en önemli unsurun 3,62 puan ortalaması ile Genel kanı olarak yetersiz yönetim gösteren hakem olmaları yer almaktadır. Ardından futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı ($\bar{x}=3,43$), aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları ($\bar{x}=3,40$), son olarak da rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı (%3,34) maddeleri yer almaktadır.

Tablo 11. Futbol Hakemlerine Göre Seyirci Saldırıcılığında Futbol Federasyonunun Seyirci Saldırıcılığına Etkisinin Frekans Dağılımı.

Futbol Federasyonu	Çok Etkisiz (1)		Etkisiz (2)		Orta (3)		Etkili (4)		Çok Etkili (5)		Etki Düzeyi \bar{x}
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Gözlemcilerin raporlarında taraflı davranmaları	21	10,8	47	24,1	58	29,7	42	21,5	27	13,8	3,03
Haksız saha kapatma ve para cezası	18	9,2	25	12,8	68	34,9	63	32,3	21	10,8	3,22
Futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları	17	8,7	29	14,9	59	30,3	69	35,4	21	10,8	3,24
Keyfi müsabaka ertelemeleri	27	13,8	22	11,3	67	34,4	56	28,7	23	11,8	3,13
İsabetsiz hakem atamaları	27	13,8	24	12,3	55	28,2	64	32,8	25	12,8	3,18
Büyük takımların kollanmaları	27	13,8	28	14,4	46	23,6	65	33,3	29	14,9	3,21
Politik etki ya da baskılarla bazı takımların kollanması	25	12,8	24	12,3	47	24,1	55	28,2	44	22,6	3,35

* Çok Etkisiz (1.00-1.80), Etkisiz (1.81-2.60), Orta (2.61-3.40), Etkili (3.41-4.20), Çok Etkili (4.21-5.00).

Tablo 11'e göre futbol federasyonunun seyirci saldırganlığını etkileyen faktörleri başında “çok etkili” olan ilk madde politik etki ya da baskılarla bazı takımların kollanması maddesi (%22,6) yer almaktadır. Ardından büyük takımların kollanmaları (%14,9), gözlemcilerin raporlarında taraflı davranmaları (%13,8), isabetsiz hakem atamaları (%12,8) keyfi müsabaka ertelemeleri (%11,8), son olarak da futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları (%10,8) ve aynı etkiye sahip haksız saha kapatma ve para cezası verilmesi (%10,8) maddeleri takip etmektedir.

Futbol federasyonunun, saldırganlığının artmasındaki en önemli unsuru 3,35 puan ortalaması ile politik etki ya da baskılarla bazı takımların kollanması yer almaktadır. Ardından futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları ($\bar{x}=3,24$), haksız saha kapatma ve para cezası ($\bar{x}=3,22$), büyük takımların kollanmaları (%3,21), isabetsiz hakem atamaları (%3,18) keyfi müsabaka ertelemeleri (3,13) ve son olarak da gözlemcilerin raporlarında taraflı davranmaları (%3,03) maddeleri yer almaktadır.

Tablo 12. Futbol Hakemlerinin Yaş Grubu Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.

Ölçek Alt Boyutları	Yaş	n	Sıra Ortalaması	Ki-kare Değeri	df	p
Spor medyası	(1)18-23 Yaş	32	87,52	1,575	3	,665
	(2)24-28 Yaş	69	102,60			
	(3)29-33 Yaş	74	98,01			
	(4)34 ve üstü	20	98,88			
Seyirci	(1)18-23 Yaş	32	100,53	,528	3	,913
	(2)24-28 Yaş	69	99,49			
	(3)29-33 Yaş	74	97,70			
	(4)34 ve üstü	20	89,93			
Antrenör	(1)18-23 Yaş	32	95,11	3,530	3	,317
	(2)24-28 Yaş	69	107,86			
	(3)29-33 Yaş	74	90,47			
	(4)34 ve üstü	20	96,48			
Futbolcu	(1)18-23 Yaş	32	100,41	1,704	3	,636
	(2)24-28 Yaş	69	100,15			
	(3)29-33 Yaş	74	99,14			
	(4)34 ve üstü	20	82,50			
Kulüp Yöneticileri	(1)18-23 Yaş	32	106,83	1,489	3	,685
	(2)24-28 Yaş	69	96,79			
	(3)29-33 Yaş	74	98,08			
	(4)34 ve üstü	20	87,75			
Güvenlik güçleri	(1)18-23 Yaş	32	108,53	4,653	3	,199
	(2)24-28 Yaş	69	97,40			
	(3)29-33 Yaş	74	89,43			
	(4)34 ve üstü	20	114,93			

Tablo 12. Futbol Hakemlerinin Yaş Grubu Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları (Devamı).

Ölçek Alt Boyutları	Yaş	n	Sıra Ortalaması	Ki-kare Değeri	df	p
Hakem	(1)18-23 Yaş	32	99,58	3,614	3	,367
	(2)24-28 Yaş	69	93,02			
	(3)29-33 Yaş	74	96,54			
	(4)34 ve üstü	20	118,05			
Futbol Federasyonu	(1)18-23 Yaş	32	94,41	5,019	3	,170
	(2)24-28 Yaş	69	96,43			
	(3)29-33 Yaş	74	93,85			
	(4)34 ve üstü	20	124,53			

p<0,05*

Tablo 12'ye bakıldığında spor medyası, seyirci, antrenör, futbolcu, kulüp yöneticileri, güvenlik güçleri, hakem, futbol federasyonu ile yaş değişkeni arasında yapılan analiz sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (p>0,05).

Tablo 13. Futbol Hakemlerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.

Ölçek Alt Boyutları	Eğitim Durumu	n	Sıra Ortalaması	Ki-kare Değeri	df	p
Spor medyası	(1)Lise	9	112,33	4,071	2	,131
	(2)Üniversite	171	95,03			
	(3)Lisansüstü	15	123,23			
Seyirci	(1)Lise	9	100,94	1,343	2	,511
	(2)Üniversite	171	96,46			
	(3)Lisansüstü	15	113,83			
Antrenör	(1)Lise	9	100,33	3,012	2	,222
	(2)Üniversite	171	95,77			
	(3)Lisansüstü	15	122,03			
Futbolcu	(1)Lise	9	99,61	,503	2	,778
	(2)Üniversite	171	97,06			
	(3)Lisansüstü	15	107,73			
Kulüp Yöneticileri	(1)Lise	9	96,17	,850	2	,654
	(2)Üniversite	171	96,97			
	(3)Lisansüstü	15	110,83			
Güvenlik güçleri	(1)Lise	9	77,50	2,124	2	,346
	(2)Üniversite	171	97,85			
	(3)Lisansüstü	15	112,00			
Hakem	(1)Lise	9	65,67	3,180	2	,204
	(2)Üniversite	171	99,85			
	(3)Lisansüstü	15	96,30			
Futbol Federasyonu	(1)Lise	9	74,44	2,510	2	,285
	(2)Üniversite	171	100,27			
	(3)Lisansüstü	15	86,20			

p<0,05*

Tablo 13 inceleme sonucuna göre spor medyası, seyirci, antrenör, futbolcu, kulüp yöneticileri, güvenlik güçleri, hakem, futbol federasyonu ile eğitim durumu değişkeni arasında yapılan analiz sonuçlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 14. Futbol Hakemlerinin Meslek Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.

Ölçek Alt Boyutları	Meslek	n	Sıra Ortalaması	Ki-kare Değeri	df	p	Post Hoc
Spor medyası	(1)Kamu	80	97,07	6,168	2	,046*	2>1
	(2)Özel	59	111,31				
	(3)Diğer	56	85,30				
Seyirci	(1)Kamu	80	98,81	,093	2	,955	-
	(2)Özel	59	96,14				
	(3)Diğer	56	98,81				
Antrenör	(1)Kamu	80	99,13	,396	2	,820	-
	(2)Özel	59	94,22				
	(3)Diğer	56	100,37				
Futbolcu	(1)Kamu	80	99,76	,374	2	,830	-
	(2)Özel	59	94,26				
	(3)Diğer	56	99,42				
Kulüp Yöneticileri	(1)Kamu	80	99,33	,091	2	,956	-
	(2)Özel	59	97,71				
	(3)Diğer	56	96,41				
Güvenlik güçleri	(1)Kamu	80	103,44	1,369	2	,504	-
	(2)Özel	59	92,60				
	(3)Diğer	56	95,91				
Hakem	(1)Kamu	80	103,10	1,415	2	,493	-
	(2)Özel	59	97,24				
	(3)Diğer	56	91,52				
Futbol Federasyonu	(1)Kamu	80	101,98	1,122	2	,571	-
	(2)Özel	59	98,64				
	(3)Diğer	56	91,63				

$p<0,05^*$

Tablo 14'e bakıldığında spor medyası ile çalıştığı meslek grubu değişkeni arasında yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Farklılığın tespiti amacıyla yapılan Post-Hoc analizi sonucu spor medyasının, özel sektörde çalışanların seyirci saldırganlığı davranışını daha fazla etkilediği sonucuna varılmıştır. Seyirci, antrenör, futbolcu, kulüp yöneticileri, güvenlik güçleri, hakem, futbol federasyonu ile yaş değişkeni arasında yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 15. Futbol Hakemlerinin Klasman Düzeyi Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.

Ölçek Boyutları	Klasman Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Ki-kare Değeri	df	p	Post Hoc
Spor medyası	(1)Bölgesel	121	96,65	,550	2	,760	-
	(2)Klasman	67	101,49				
	(3)Üst Klasman	7	87,93				
Seyirci	(1)Bölgesel	121	97,41	,231	2	,891	-
	(2)Klasman	67	99,90				
	(3)Üst Klasman	7	90,00				
Antrenör	(1)Bölgesel	121	96,76	2,087	2	,352	-
	(2)Klasman	67	102,97				
	(3)Üst Klasman	7	71,86				
Futbolcu	(1)Bölgesel	121	96,25	3,761	2	,153	-
	(2)Klasman	67	104,79				
	(3)Üst Klasman	7	63,21				
Kulüp Yöneticileri	(1)Bölgesel	121	95,52	,644	2	,725	-
	(2)Klasman	67	102,38				
	(3)Üst Klasman	7	98,86				
Güvenlik güçleri	(1)Bölgesel	121	95,12	1,059	2	,589	-
	(2)Klasman	67	103,71				
	(3)Üst Klasman	7	93,14				
Hakem	(1)Bölgesel	121	90,77	7,495	2	,024*	2>1
	(2)Klasman	67	112,96				
	(3)Üst Klasman	7	79,71				
Futbol Federasyonu	(1)Bölgesel	121	95,55	,606	2	,739	-
	(2)Klasman	67	102,05				
	(3)Üst Klasman	7	101,64				

p<0,05*

Tablo 15'e göre hakemlerin seyirci saldırganlığındaki etkileri ile hakemlerin klasman düzeyi değişkeni arasında yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (p<0,05). Farklılığın tespiti amacıyla yapılan Post-Hoc analizi sonucu klasman hakemlerinin, bölgesel hakemlerden daha fazla seyirci saldırganlığı davranışını etkilediği sonucuna varılmıştır. Spor medyası, seyirci, antrenör, futbolcu, kulüp yöneticileri, güvenlik güçleri, futbol federasyonu ile yaş değişkeni arasında yapılan analiz sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir (p>0,05).

Tablo 16. Futbol Hakemlerinin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.

Ölçek Alt Boyutları	Gelir Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Ki-kare Değeri	df	p
Spor medyası	⁽¹⁾ Alt	44	91,76	2,800	2	,247
	⁽²⁾ Orta	125	102,85			
	⁽³⁾ Üst Seviye	26	85,25			
Seyirci	⁽¹⁾ Alt	44	94,01	1,774	2	,412
	⁽²⁾ Orta	125	101,71			
	⁽³⁾ Üst Seviye	26	86,92			
Antrenör	⁽¹⁾ Alt	44	100,18	1,640	2	,440
	⁽²⁾ Orta	125	99,97			
	⁽³⁾ Üst Seviye	26	84,83			
Futbolcu	⁽¹⁾ Alt	44	99,41	1,663	2	,435
	⁽²⁾ Orta	125	100,26			
	⁽³⁾ Üst Seviye	26	84,77			
Kulüp Yöneticileri	⁽¹⁾ Alt	44	98,69	,894	2	,639
	⁽²⁾ Orta	125	99,76			
	⁽³⁾ Üst Seviye	26	88,37			
Güvenlik güçleri	⁽¹⁾ Alt	44	89,80	2,122	2	,346
	⁽²⁾ Orta	125	102,39			
	⁽³⁾ Üst Seviye	26	90,79			
Hakem	⁽¹⁾ Alt	44	98,88	,3,194	2	,202
	⁽²⁾ Orta	125	101,46			
	⁽³⁾ Üst Seviye	26	79,87			
Futbol Federasyonu	⁽¹⁾ Alt	44	97,05	,772	2	,680
	⁽²⁾ Orta	125	100,10			
	⁽³⁾ Üst Seviye	26	89,54			

p<0,05*

Tablo 16 inceleme sonucuna göre spor medyası, seyirci, antrenör, futbolcu, kulüp yöneticileri, güvenlik güçleri, hakem, futbol federasyonu ile gelir durumu değişkeni arasında yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (p>0,05).

Tablo 17. Futbol Hakemlerinin Fiziksel Saldırıya Maruz Kalma Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.

Ölçek Alt Boyutları	Fiziksel Saldırı	n	Sıra Ortalaması	Ki-kare Değeri	Df	p
Spor medyası	(1)Hayır	125	96,97	,158	2	,924
	(2)1 Kez	49	98,95			
	(3)2 kez ve üzeri	21	101,93			
Seyirci	(1)Hayır	125	94,31	1,585	2	,453
	(2)1 Kez	49	103,29			
	(3)2 kez ve üzeri	21	107,62			
Antrenör	(1)Hayır	125	96,10	3,675	2	,159
	(2)1 Kez	49	93,42			
	(3)2 kez ve üzeri	21	120,02			
Futbolcu	(1)Hayır	125	96,08	3,469	2	,176
	(2)1 Kez	49	93,70			
	(3)2 kez ve üzeri	21	119,43			
Kulüp Yöneticileri	(1)Hayır	125	97,62	3,821	2	,148
	(2)1 Kez	49	90,11			
	(3)2 kez ve üzeri	21	118,69			
Güvenlik güçleri	(1)Hayır	125	100,22	,622	2	,733
	(2)1 Kez	49	95,26			
	(3)2 kez ve üzeri	21	91,17			
Hakem	(1)Hayır	125	98,64	,722	2	,697
	(2)1 Kez	49	93,24			
	(3)2 kez ve üzeri	21	105,31			
Futbol Federasyonu	(1)Hayır	125	96,27	1,539	2	,463
	(2)1 Kez	49	96,23			
	(3)2 kez ve üzeri	21	112,40			

p<0,05*

Tablo 17'ye göre spor medyası, seyirci, antrenör, futbolcu, kulüp yöneticileri, güvenlik güçleri, hakem, futbol federasyonu ile fiziksel saldırıya maruz kalma değişkeni arasında yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (p>0,05).

5. TARTIŞMA

Türk futbolunda var olan şiddet ve saldırganlığın nedeni nedir ve bu saldırganlığı tetikleyen faktörler nelerdir?” sorusuna cevap arayarak Ege Bölgesinde futbol hakemliği yapan hakemlerin bakış açısından, yaş, eğitim durumu, klasman düzeyi, saldırganlığa uğrama durumu, gelir düzeyine göre futbol branşı ile doğrudan ilişkisi olan referans gruplarını oluşturan, medya, seyirci, antrenör, kulüp yöneticisi, futbolcu, güvenlik güçleri, futbol federasyonu, hakem ile bunların saldırganlık üzerinde etkileri bu bölümde tartışılmış ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Tablo 3’te futbol hakemlerine göre seyirci saldırganlığını etkileyen faktörler incelenmiştir. Bu inceleme sonucuna göre seyirci saldırganlığını etkileyen faktörlerin başında 4,07 ortalama sonucuyla futbol seyircisi yer almaktadır. Daha sonra futbol federasyonu ($\bar{x}=3,93$), futbolcular ($\bar{x}=3,83$), futbol hakemi ve medya aynı ortalama ($\bar{x}=3,82$), emniyet mensupları ($\bar{x}=3,40$), kulüp yöneticiler ($\bar{x}=3,18$) ve futbol antrenörleri ($\bar{x}=3,09$) takip etmektedir.

Tablo 4’te spor medyasının, seyirci saldırganlığını etkileyen faktörleri incelenmiştir. Bu inceleme sonucuna göre seyirciyi en çok saldırganlığa yönelten unsurun 4,07 ortalamaıyla “tarafı olduğu takım ve futbolcular hakkında kışkırtıcı açıklama ve yazılar” yer almaktadır. Arkasından spor programlarının jeneriklerindeki şiddet içeren görüntüler ($\bar{x}=4,03$), “doğrudan seyircileri hedef alan kışkırtıcı açıklama ve yazılar” ($\bar{x}=3,95$), “tarafı yazarların (başkan, futbolcu, antrenör, vs.) eleştirileri” ($\bar{x}=3,86$), “oynanacak maçın önemini abartılması ve medyadaki hakem otoritelerin müsabaka pozisyonlarını farklı yorumlamaları” ($\bar{x}=3,82$) son olarak da “tarafsız görünen yazarların tarafı davranarak seyirci aleyhinde kamuoyu oluşturmaları” ($\bar{x}=3,68$) yer almaktadır.

Tablo 5’e göre futbol seyircisinin, futbol seyircisinin saldırganlığı arttırmasındaki etki düzeyleri 1 ila 5 arasında değerlendirildiğinde seyirciyi en çok saldırganlığa yönelten unsurun 3,92 ortalama ile rakiplerinin önceden çatıştıkları seyirci grubu olması yer almaktadır. Arkasından seyircilerin birbirlerine çirkin tezahürat ve saldırıları ($\bar{x}=3,82$) ve aynı etkiye sahip birbirlerinin antrenör, futbolcu ve yöneticilerine çirkin tezahürat ve saldırıları ($\bar{x}=3,82$), stat çevresinde taşkınlık yapılması ($\bar{x}=3,75$), mağlup takım seyircisinin hakeme çirkin tezahürat ve/veya saldırıları ($\bar{x}=3,68$), ve son olarak da taraftar olması yeterli ($\bar{x}=3,43$) maddeleri izlemektedir.

Tablo 6'yı incelediğimizde antrenörlerin, seyirci saldırganlığını arttırmada etki düzeylerini gösteren 1 ila 5 arasında değerlendirildiğinde seyirciyi en çok saldırganlığa yönelten unsurun 4,15 ortalama ile gol sonrası tahrik edici davranışları olduğu görülmektedir. Arkasından spor medyasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları ($\bar{x}=3,73$), saha kenarındaki agresif davranışları ($\bar{x}=3,68$) müsabaka esnasında hakeme itirazları ve kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları ($\bar{x}=3,67$), rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları ($\bar{x}=3,66$) rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması (%3,53) daha önce rakip takımı çalıştırmış olması (%3,26) rakip antrenör olması yeterli (%3,23) ve son olarak da seyirciye göre yanlış kadro kurması (%3,21) maddeleri gelmektedir.

Tablo 7'ye baktığımızda futbolcuların seyirci saldırganlığını arttırmada etki düzeylerinde seyirciyi en çok saldırganlığa yönelten unsurun 3,84 ortalama ile rakip seyirci ile olumsuz diyalogları ve aynı etkiye sahip saha içi agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma yaşamaları olduğu görülmektedir. Ardından gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar ($\bar{x}=3,82$), mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (hakem, basın, federasyon) ($\bar{x}=3,76$), daha önce rakip takımda oynamış olmaları ($\bar{x}=3,67$), hakeme sürekli itirazları ($\bar{x}=3,63$), rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları (%3,55), gereksiz kart görmeleri (%3,51) rakip futbolcu olması (%3,37), kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri (%3,16) maddeleri yer almaktadır.

Tablo 8'i değerlendirdiğimizde kulüp yöneticilerinin seyirci saldırganlığının artmasındaki en önemli unsurun 3,92 ortalama ile saldırgan seyircileri destekleyici (bilet, para, iş vb.) davranışları yer almaktadır. Daha sonra rakip seyircilere karşı kendi amigo ve seyircilerini tahrik edici davranışları ($\bar{x}=3,76$), kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb) ($\bar{x}=3,73$), spor medyasındaki tahrik edici yazı ve konuşmaları ($\bar{x}=3,71$) son olarak da güvenlik güçlerinin seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları (%3,21) maddeleri izlemektedir.

Tablo 9'a göre güvenlik güçlerinin seyirci saldırganlığının artmasındaki en önemli unsurun 3,52 gerekmediği halde zor kullanmaları yer almaktadır. Ardından seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri ($\bar{x}=3,35$), deplasman seyircilerine karşı sert tutumları ($\bar{x}=3,34$), ve aynı etkiye sahip rakip taraftar gibi davranmaları ($\bar{x}=3,34$), stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları (%3,25) son olarak da ev sahibi seyircilere hoş görülme davranışları (%3,13) maddeleri gelmektedir.

Tablo 10'a baktığımızda hakemlerin seyirci saldırganlığının artmasındaki en önemli unsurun 3,62 puan ortalaması ile genel kanı olarak yetersiz yönetim gösteren hakem olmaları yer almaktadır. Ardından futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı

($\bar{x}=3,43$), aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları ($\bar{x}=3,40$), son olarak da rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı (%3,34) maddeleri görülmektedir.

Tablo 11'i değerlendirdiğimizde futbol federasyonunun, saldırganlığının artmasındaki en önemli unsuru 3,35 puan ortalaması ile politik etki ya da baskılarla bazı takımların kollanması yer almaktadır. Ardından futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları ($\bar{x}=3,24$), haksız saha kapatma ve para cezası ($\bar{x}=3,22$), büyük takımların kollanmaları (%3,21), isabetsiz hakem atamaları (%3,18) keyfi müsabaka ertelemeleri (3,13) ve son olarak da gözlemcilerin raporlarında taraflı davranmaları (%3,03) maddeleri yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 12'den elde edilen verilere göre spor medyası, seyirci, antrenör, futbolcu, kulüp yöneticileri, güvenlik güçleri, hakem, futbol federasyonu ile yaş değişkeni arasında yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Literatüre baktığımızda Aksoy (2018) çalışmasında spor medyası ile yaş değişkeni arasında yapılan analiz sonucuna göre taraftarı olduğu takım ve sporcular hakkında kışkırtıcı açıklama ve yazılar ve tarafsız görünen köşe yazarların yanlı seyirci aleyhinde kamuoyu oluşturmaları maddelerinde $p<0,05$ düzeyinde anlamlı farklılığa sahipken diğer maddeler üzerinde yapılan analiz sonucu istatistiksel bir anlamlı farklılık görülmemiştir ($p>0,05$).

Futbol seyircisi ile yaş arasında yapılan analizde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Antrenör davranışlarında ise müsabaka esnasında futbol hakemine itirazları, rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması, daha önce rakip takımı çalıştırmış olması maddelerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülürken diğer maddelerde istatistiksel olarak bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 13'e bakıldığında spor medyası, seyirci, antrenör, futbolcu, kulüp yöneticileri, güvenlik güçleri, hakem, futbol federasyonu ile öğrenim durumu değişkeni arasında yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Literatüre baktığımızda Aksoy (2018) çalışmasında spor medyası ile eğitim değişkeni arasında yapılan analiz sonucuna göre profesyonel futbolcuların eğitim düzeylerine göre seyirci saldırganlığı üzerine yapılan incelemede anlamlı bir farklılık gözlenememiştir. Yaptığımız çalışmayla paralellik göstermektedir.

Özmeden (2004) araştırmamızdan farklı olarak futbol hakemi, rakip seyirci, spor medyası, futbol federasyonu, futbolcu, güvenlik güçleri, antrenör ile eğitim durumu değişkeni arasındaki analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit etmiştir.

Aynı çalışmada kulüp yöneticileri ile eğitim durumu arasında yapılan analiz sonuçlarına göre anlamlı farklılık görülmemiştir.

Çalışmamızda spor medyası ile öğrenim durumu değişkeni arasında yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0,05$). Literatüre baktığımızda Taşmektepligil ve Ark. (2017) yaptıkları araştırmada çalışmamızdan farklı olarak spor medyasının bireyler üzerindeki etkisini yaş ve eğitim durumu değişkenlerinde anlamlı olarak farklılık bulmuştur. Aynı çalışmada “spora katılımı özendirici” programlar ile eğitim durumu arasındaki tercih dağılımları da farklı bulunmuştur. Söz konusu seçenek bütün katılımcı grupları arasında ilk üç sırada tercih edilmektedir. Eğitim durumlarına göre bu tür programları medyada görmek isteyenler, birinci tercih ile üniversite mezunları, ikinci tercihle lise mezunları ve üçüncü tercihle ilköğretim mezunları biçiminde ortaya çıkmıştır. Demirel (2013) de yaptığı araştırmasında çalışmamızdan farklı olarak spor medyası ile oynanacak maçın öneminin abartılması arasında, anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Çalışmamızda futbol seyircisi ile öğrenim durumu değişkeni arasında yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Özmaden (2004) araştırma grubunu oluşturan seyircilerin, tutulan takımın futbolcusuna ilişkin çeşitli davranışların futbolda seyirci saldırganlığı üzerindeki etki düzeyleri hakkındaki görüşleri rakip futbolcular ile tartışmaları, rakip seyircilerle olumsuz diyalogları, özel hayatlarına dikkat etmemeleri, hakeme sürekli itirazları, antrenörü ile tartışmaları davranışlarında eğitim gruplarına göre anlamlı farklılık gösterdiğini bulmuştur.

Çalışmamızda antrenör ile eğitim değişkeni arasında yapılan analiz sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0,05$). Karagün ve Çağlayan (2014) yaptıkları çalışmada sporcuların eğitim düzeyine göre ise gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı sonucuna varmıştır. Yaptığımız çalışmayla paralellik göstermektedir. Lügen (2009) çalışmasında antrenörlerin birçoğunun eğitim seviyesinin yüksek olduğunu görmüştür. Araştırma kapsamına alınan antrenörlerin %56,2’lik bir kısmı lise ve dengi okul, %42,5’lik bir kısmı oluşturan mevcut ise üniversite veya yüksekokullardan mezun olmuşlar. Cengiz’in (2004) yaptığı çalışmada antrenörlerin %46,6’sının lise ve dengi okul, %34,6’sının lisans mezunu oldukları yine Donuk’un yaptığı çalışmada %68,3’ünün lise ve dengi okul, diğer mezunların ise; %18’den düşük olduğu görülmüştür (Donuk, 2006).

Çalışmamızda futbolcular ile eğitim değişkeni arasında yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Literatüre baktığımızda Aksoy (2018) çalışmasında futbolcular ile eğitim değişkeni arasında yapılan analiz sonucuna göre

profesyonel futbolcuların eğitim düzeylerine göre seyirci saldırganlığı üzerine yapılan incelemede anlamlı bir farklılık gözlenememiştir. Bu da yaptığımız çalışmayla paralellik göstermektedir.

Çalışmamızda kulüp yöneticileri eğitim değişkeni arasında yapılan analiz sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Aksoy (2018) çalışmamızdan farklı olarak kulüp yöneticileri davranışları futbolcuların eğitim durumlarına göre kendi içerisinde incelediğinde, rakip seyircilere karşı tribün lideri ve seyircilerini kısırtıcı davranışları ile emniyet mensuplarının seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları, kulüp yöneticisi davranışları bakımından seyirci saldırganlığı üzerinde anlamlı bir farklılık tespit etmiştir.

Çalışmamızda güvenlik güçleri ile eğitim değişkeni arasında yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Özmaden (2004) çalışmasında güvenlik güçleri davranışlarının seyirci saldırganlığı üzerindeki etki düzeyleri eğitim gruplarına göre baktığında gerekmediği halde zor kullanmaları, stat çevresi, girişi ve içinde yetersiz önlem alınması ve ev sahibi seyircilere hoşgörülü davranmaları etkili olarak değerlendirirken bu davranışlarda en yüksek ortalama değerler ortaokul mezunlarına ait olduğunu bulmuştur.

Çalışmamızda hakem ile eğitim değişkeni arasında yapılan analiz sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Cengiz ve Ark., (2008) çalışmalarına katılan hakemlerin öğrenim düzeylerine göre saldırganlık tiplerini incelediğinde, hakemlerin öğrenim düzeylerine göre yıkıcı saldırganlık atılma ve edilgenlik puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit etmemiştir. Yaptığımız çalışmayı destekler niteliktedir.

Çalışmamızda futbol federasyonu ile eğitim değişkeni arasında yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Araştırmacılardan Koçer (2012), spor medyasında çıkan şiddete yönelen haber ve köşe yazıları ile futbol federasyonunun aldığı bazı kararlardan olumsuz etkilendiklerini belirtmiştir. Aksoy (2018) araştırmasında bizim çalışmamızdan farklı olarak profesyonel futbolcuların eğitim düzeyi durumlarına göre futbol federasyonu davranışlarının karşılaştırdığında, lise ve üniversite mezunu sporcular arasında; futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları, büyük takımların kollanmaları ve politik etki ya da baskılarla bazı takımların kollanması davranışlarında anlamlı farklılıklar tespit etmiştir.

Tablo 14'e bakıldığında spor medyası ile çalıştığı meslek grubu değişkeni arasında yapılan analiz sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Spor medyasının, özel sektörde çalışan seyirci saldırganlığı davranışını daha fazla etkilediği sonucuna varılmıştır. Seyirci, antrenör, futbolcu, kulüp yöneticileri, güvenlik güçleri, hakem, futbol federasyonu ile yaş değişkeni arasında yapılan analiz sonucunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Taşmektepligil ve Ark. (2017) da yaptıkları araştırmada görsel ve yazılı medyadaki spor programlarını izleme, cinsiyet ve meslek gruplarında anlamlı bulunmuştur meslek gruplarında; gerek televizyonu, gerekse gazeteleri, çok sık takip etme, en yüksek değere, öğrenci gruplarında ulaşmaktadır. Televizyon spor programlarının şiddeti artırıcı etkisi ile yaş ve meslek grupları arasında yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Futbol seyircilerinin saldırganlık ve şiddet düzeyleri ile mesleklerine yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde, seyircilerin Baş (2008), Kuru ve Var (2009), Şanlı (2014), Karagözoğlu ve Ay (1999), Bayram (2011), Bahadır (2006) daha çok eğitim çağında olan ve çalışmayan kişilerden oluştuğu görülmüştür. Ayrıca Gümüşgül (2016) seyircilerin mesleki durumlarına göre çalışmayan bireylerin saldırganlık düzeylerinin diğer katılımcılara göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Yapılan benzer araştırmalarda da izleyici kitlesini daha çok eğitim çağında olan ve herhangi bir kurumda çalışmayan genç bireylerin yer aldığı görülmekte ve bu araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir.

Tablo 15'e göre hakemlerin seyirci saldırganlığındaki etkileri ile hakemin klasman düzeyi değişkeni arasında yapılan analiz sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). Futbol hakemlerinin karşılaştıkları sportmenlik dışı davranışların belirlenmesi ve bu davranışların hakemlerin çeşitli değişkenleri açısından incelenmesi amacıyla, 2007–2008 sezonunda Türkiye futbol liglerinde maç yöneten 129 adet gönüllü futbol hakemi katıldığı bir araştırmaya göre; futbolda en fazla sportmenlik dışı davranışı seyircilerin, ardından sporcuların, ardından da teknik ekiptekilerin yaptığı ve sportmenlik dışı davranışın en fazla hakeme daha sonra sporcuya daha sonra seyirciye daha sonra da teknik ekiptekilere karşı yapıldığı görülmüştür. Davranış türleri açısından ise futbolda en çok karşılaşılan sportmenlik dışı davranışların sırasıyla psikolojik baskı, protesto, rakibi şikayet, hakeme şikayet, itiraz, hakeme yardım etmeme, konsantrasyon bozma, tahrik, saygısızlık, hakaret, takdir etmeme, sportif erdeme aykırılık, tehdit, malzemeye zarar verme, fiziksel saldırı girişimi ve fiziksel saldırı olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Gürpınar ve Güven, 2011).

Satman (2014) araştırmasına göre futbol hakemlerinin kararlarında etkili olabilecek kalabalık 394 seyirci topluluğunun sesinin, hakemlik deneyiminin ve hakemlik klasmanı değişkenlerinin incelenmesi sonucunda hakemlerin sesli ve sessiz ortamlarda verdikleri

kararlar arasında genel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ancak, 16 pozisyonda pozisyonları sesli olarak izleyen hakemlerin daha fazla kart gösterdikleri bulgusuna ulaşmıştır. Bu bulgular sonucunda karar vermede kullanılan ipuçlarının çok güvenilir ve açık olmadığı zamanlarda kalabalık sesi gibi ipuçlarının önem kazanabileceği ve bu durumda sesin bilgiden çok bilgi içermeyen ipuçlarına götürebileceği iddiası ile de ilişkilendirilebilir kanısına varmıştır (Satman, 2014).

Tablo 16 inceleme sonucuna göre spor medyası, seyirci, antrenör, futbolcu, kulüp yöneticileri, güvenlik güçleri, hakem, futbol federasyonu ile gelir durumu değişkeni arasında yapılan analiz sonucu istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Çalışmamızdan farklı olarak, Tutkun vd. (2012) bireyin sosyo-ekonomik durumları ile şiddet eğilimleri arasında bir bağlantı olduğunu savunmuştur. Kılıcıgil (2003) taraftarların alt gelir düzeyi ve eğitim seviyesinin düşük oluşunun şiddete dayalı tepkileri arttırdığını ifade etmiştir. Ayrıca öğrenci, işsiz ve serbest çalışanların taraftarlarında şiddet eğilimlerinin olduğunu öne sürmüştür. Bir diğer araştırmacı Bulgu (2005) taraftar şiddetinde alt-kültürün etkili olduğunu vurgulayarak konunun detaylıca araştırılmasına işaret etmiştir.

Tablo 17'yi değerlendirdiğimizde spor medyası, seyirci, antrenör, futbolcu, kulüp yöneticileri, güvenlik güçleri, hakem, futbol federasyonu ile fiziksel saldırıya uğrama değişkeni arasında yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

Polat ve Sönmezoğlu (2016)' ya göre futboldaki şiddet eğilimleri saha içi unsurları olarak, futbolcu söylem ve davranışlarının, antrenörlerin söylem ve davranışlarının, hakem kararlarının, güvenlik güçlerinin söylem ve davranışlarının, rakip ve kendi taraftar grubu ve tribün liderlerinin söylem ve davranışları olduğunu belirtmiştir.

Yaptığımız araştırmayla ilgili çalışmalar incelendiğinde taraftarlık düzeyi ve saldırgan davranışlar arasında çok güçlü ilişkilerin olduğu söylenebilir (Ayan, 2006; Bilir ve Sangün, 2014; Koçer, 2012; Koyuncuoğlu vd., 2014; Talimciler, 2006) Nitekim Ögüt Eker, (2010) tarafından da ifade edildiği gibi; birey için, sosyal aidiyet duygusu ve diğer grup üyeleriyle ortak bir noktada birleşme isteği o kadar güçlüdür ki, bir futbol taraftarı, takımı için ölümü ve öldürmeyi göze alabilecek kadar toplumsal içgüdünün esiri olabilmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Futbol hakemlerine göre seyirci saldırganlığını etkileyen faktörlerin başında “çok etkili” olan birinci faktör futbol seyircisi olduğu sonucuna varılmıştır. Arkasından futbol hakemi, futbolcular, futbol federasyonu, medya, emniyet mensupları, futbol antrenörleri ve kulüp yöneticileri yer almıştır. Bunun sebebi futbol hakemlerinin müsabaka anında veya sonrasında çoğunlukla futbol seyircisinin çıkardığı olaylara yakından şahit olmaları düşünülebilir.

Spor medyasının, seyirci saldırganlığını etkileyen faktörlerin başında “çok etkili” olan birinci faktör oynanacak maçın öneminin abartılması olduğu, daha sonra spor programlarının jeneriklerindeki şiddet içeren görüntüleri gelmektedir. Oynanacak maçın öneminin medya tarafından abartılması taraftarlar için kazanma arzusunu artırıcı bir etken olduğundan, seyircilerin futbolculardan çok fazla beklentiye girmesine, hakemlerin hatasız maç yönetimi sergilemelerini istemesine yol açtığı düşünülebilir. Bununla birlikte şiddet içerikli görüntülerin sürekli gün yüzüne çıkarılması seyircileri saldırganlığa yönlendiriyor olabilir.

Antrenörlerin, seyirci saldırganlığını etkileyen faktörlerin başında “çok etkili” olan birinci faktör gol sonrası tahrik edici davranışlarıdır. Ardından spor medyasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları, rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları, müsabaka esnasında hakeme itirazları ve aynı etki düzeyi ile seyirciye göre yanlış kadro kurması, kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları, rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması, rakip antrenör olması yeterli ve daha önce rakip takımı çalıştırmış olması yer almıştır. Antrenörler hangi ligde olursa olsun oyuncularını tarafından idol bir teknik adam gözüyle bakılır, taraftarlar açısından ise her zaman desteklenen, güvenilen önemli spor adamıdır. Örnek adam rol modelindeki antrenörlerin müsabaka içinde özellikle gol sonrası aşırı sevinmesi veya rakip kulübe üstünlük sağlayıcı hareketlerde bulunması seyircilerin bu durumu hazmedememesine sebep olduğu ve daha çok şiddet olaylarının yaşanmasına yol açtığı düşünülebilir.

Futbolcuların seyirci saldırganlığını arttıran faktörlerin başında “çok etkili” olan birinci faktör gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar daha sonra saha içi

agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma yaşamaları, rakip seyirci ile olumsuz diyalogları, mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (hakem, basın, federasyon), rakip futbolcu olması, daha önce rakip takımda oynamış olmaları ve aynı etkiye sahip rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları hakeme sürekli itirazları, gereksiz kart görmeleri ve aynı etkiye sahip antrenörü ile tartışmaları son olarak da kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri maddeleri görülmüştür. Futbolcular kendilerinin çok hayranı olduğunu bilirler ve hayranları gözünde her zaman iyi oyuncu zirvesini korumak isterler. Fakat müsabaka içinde yaşanan tatsız olaylar, yapılan itirazlar, formsuz maça çıkmaları, kendilerine dikkat etmemeleri onları destekleyen taraftarları kışkırtıyor olabilir.

Kulüp yöneticilerinin seyirci saldırganlığını etkileyen faktörlerin başında “çok etkili” olan ilk faktör saldırgan seyircileri destekleyici (bilet, para, iş vb) davranışları yer almaktadır. Ardından spor medyasındaki tahrik edici yazı ve konuşmaları, kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb), rakip seyircilere karşı kendi amigo ve seyircilerini tahrik edici davranışları, güvenlik güçlerinin seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları maddeleri izlemiştir. Taraftarlar kulüp yöneticileri tarafından onları destekleyen büyük bir kitlenin yani kendilerinin değersiz olduklarını düşünebilirler. Biletlerin pahalı olması, her taraftarın bunu karşılayamayacak olması, adaletsiz davranıldığını düşünmeleri seyircileri istenmeyen davranışlara itiyor olabilir.

Güvenlik güçlerinin seyirci saldırganlığını etkileyen faktörlerin başında “çok etkili” olan ilk faktör rakip taraftar gibi davranmaları yer almaktadır. Daha sonra gerekmediği halde zor kullanmaları, stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri, deplasman seyircilerine karşı sert tutumları, ev sahibi seyircilere hoş görülme davranışları maddeleri takip etmiştir. Beklenen adaletli tutum sergilenmemesi en çok da rakip bir taraftar gibi muamele görmeleri seyirciyi saldırgan olma eğilimine yönlendiriyor olabilir.

Hakemlerin seyirci saldırganlığını etkileyen faktörlerin başında “çok etkili” olan ilk madde genel kanı olarak yetersiz yönetim gösteren hakem olmaları yer almaktadır. Ardından futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı, rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı ve aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları maddeleri izlemiştir. Hakemlerin kendini geliştirmemesi, aynı maçta çok fazla hata yapmaları, otoritesini koruyamaması, formsuz olması ve pozisyonlara uzak kalması seyircinin kendini kontrol edemeyip sözel ve fiziksel saldırıya başvurmasına sebep oluyor olabilir.

Futbol federasyonunun seyirci saldırganlığını etkileyen faktörleri başında “çok etkili” olan ilk madde politik etki ya da baskılarla bazı takımların kollanması yer almıştır. Ardından büyük takımların kollanmaları, gözlemcilerin raporlarında taraflı davranmaları, isabetsiz hakem atamaları, keyfi müsabaka ertelemeleri son olarak da futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları ve aynı etkiye sahip haksız saha kapatma ve para cezası verilmesi takip etmiştir. Politikanın sporu etkilemesi, sonucun zaten önceden biliniyor gibi oynanması, gerçek hırs ve istekten uzak futbol maçı izlenmesi seyirciyi tahrik eden unsurlar olarak düşünülebilir.

6.2. Öneriler

1. Çalışmanın örneklem grubu daha da genişletilerek, ülke içindeki tüm futbol hakemlerinin dâhil edileceği bir çalışma ile elde edilecek sonuçlar daha verimli sonuçlar ortaya çıkaracaktır.

2. Farklı branşlardaki hakemlere göre seyirci saldırganlığına etki eden faktörler de araştırılmasının literatüre önemli katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

3. Futbol hakemlerinin her müsabakaya fiziksel ve psikolojik olarak hazır olması ve yüksek konsantrasyonla çıkması önerilmektedir.

4. Spor ve şiddeti bağdaştıran ve bu olayların yaşanmasına sebebiyet veren seyircilerin hiçbir spor müsabakasında yer almaması sağlanmalı ve takibinin artırılması gerekmektedir.

5. Spor medyasının şiddet ve saldırganlık olayları yerine müsabakalarda görülen sevgi-saygı dolu paylaşımlara daha çok yer vermelidir. Geçmiş sezonlarda yaşanan şiddet içerikli görüntü ve yazıların mümkün oldukça derbi öncesi gün ışığına çıkarılmaması gerekmektedir.

6. Futbol Federasyonun tüm takımlara adil davranması bu tarz şiddet olaylarına engel olacağı düşünülmektedir. Gözlemciler raporlarında tarafsız davranmayı ilke edinmelidirler.

7. Futbolcular futbolun bir oyun olduğunu ve kendilerinin de bu oyunun en önemli bir parçası olduğunu unutmamalıdır. Bu oyunun en önemli parçası; gelecek nesile, kendini rol model olarak benimseyen küçük sporculara örnek olmalıdır ve örnek bir birey gibi davranmalıdır. On binlerce hayran kitlesine sahip olan futbolcular ve hayranları tarafından

her zaman iyi oyun oynama zevkini onlara yaşattırılsın isterler. Kaldı ki futbolcu ve şiddet kelimeleri yan yana düşünülmemelidir.

8. Güvenlik mensuplarının müsabaka öncesi, müsabaka esnası ve sonrasında gerekli önlemleri alması konusunda titizlikle davranmalıdır. Gereksiz zor kullanmaları ve seyircileri potansiyel suçlu olarak görmemeleri önerilmelidir. Aynı zamanda ev sahibi seyircilere gösterdikleri hoş görüyü misafir takım seyircilerine karşı da göstermeleri adil davranmayı sağlayacağı düşünülmelidir.

9. Kulüp Yöneticileri, müsabaka öncesi spor medyasına verdiği demeçleri özenle seçmesi önerilmektedir.

10. Antrenörlerin fair-play anlayışına uygun davranan futbolcuları kadroda daha çok imkan tanınmasının oyuna ve oyuncuya saygı görüntülerini artıracığı düşünülmektedir.

11. Kadınların ve çocukların maçlardaki sayısı artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Kadınlar ve çocuk seyirciler derbi müsabakalarını ücretsiz izlemesi tavsiye edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Aksoy E.** Profesyonel Sporculara Göre Futbolda Saldırganlığı Teşvik Eden Futbol Etkenlerinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sağlık bilimleri Enstitüsü, Balıkesir, 2018, 97.
- Arıpınar E, Donuk B.** Fair Play: Spor Yönetim ve Organizasyonlarında Etik Yaklaşımlar. Ötüken Neşriyat AŞ, İstanbul, 2011, 13.
- Atalay A.** Türk Futbolunda Sendikal Süreç, Akademik Bakış, 2012, 30: 1-16.
- Ayan S.** “Şiddet ve Fanatizm”. Cumhuriyet Üniversitesi *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2006, 7(2): 191 – 209.
- Ayan S.** Şiddet ve Fanatizm, Cumhuriyet Üniversitesi *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 7, 2006, Sayı 2, 1291-1299.
- Bahadır Z.** Futbol Seyircisinin Sosyo-Kültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi. Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, 2006, 23.
- Balcı A.** Sosyal Bilimlerde Araştırma (6. Baskı). Pegem Yayıncılık. Ankara, 2007, 95.
- Balcıoğlu YH, Yıldırım E, Balcıoğlu İ,** Spor Bilimleri Alanında Öfke Duygusu ve Saldırganlığın Farklı Açılardan Değerlendirilmesi, Cilt 6, sayı 1, 2016, 4.
- Baron RA.** Human Aggression. First Edition, New York: Plenum Press, 1977, 48-67.
- Baş M.** Futbolda Taraftar ve Takım Özdeşleşmesi (Trabzonspor Örneği). Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2008, 64.
- Baumann S.** Uygulamalı Spor Psikolojisi. Çevirenler: İkizler HC, Özcan AO. İstanbul: Alfa Basımevi, İstanbul, 1998, 32.
- Baylan V.** Lig biterken. Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, 2001, 7(1):31-36.

Bayram A. Futbol Seyircilerinin Taraftarlık ve Şiddet İfadelerine Yaklaşımlarının İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2011, 17.

Biçici R. Aynı Bedendeki Farklı Karakterler Spor ve Şiddet İçinde Tüm Yönleri ile Şiddet. Editör: Eyigün S. Oral B. Günay R. Başaran S. Yıldız H. Efe R. Dicle: Dicle Üniversitesi Basımevi, 2013:120.

Bilir P, Sangün L. “Adana Demirspor ve Adanaspor Futbol Taraftarlarının Şiddet Eğilimleri”. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 2014, 5(1): 56 – 65.

Bulgu N. “Sporda Şiddet ve Alt-Kültür”. *Spor Bilimleri Dergisi*, 2005, 16(4): 229 – 250.

Cel A. Hakemlik Psikolojisi, *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, çeviren: Kin A, Ankara, 1994, (1), 21-23.

Cengiz R. “Futbol Antrenörlerinin Saldırganlık Türleri ve Şiddet Olaylarına Bakış Açılıarı”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004.

Cliford TM. Psikolojiye Giriş. Editör: Eski R, Karakaş S. 2. Baskı. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları, 2015, 218.

Çağlayan HS. Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Kültürel Yapısının Şiddet Eğilimindeki Rolü (Konyaspor Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2003, 18-45.

Çakır VO, Korkmaz S. Müzik ve Hareket Bağlamında Futbol Tezahüratları. *International Journal of Science, Culture and Sport*, özel sayı 3, 2015, (845-857).

Çik B, Küçük V. Sporcular Tarafından Algılanan Antrenör Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Eurasian Research in Sport Science • Avrasya Spor Bilimleri Araştırmaları • ERISS • Cilt 4, Sayı 1, Haziran 2019, 8.*

Demirel G. Emniyet Mensuplarına Göre Futbol Seyircisini Saldırganlık ve Şiddete Yönlendiren Futbol Etkenlerinin Araştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2013, 52.

Donuk B. “Türkiye Profesyonel Futbol Ligleri Antrenörlerinin Liderlik Tarzlarının İncelenmesi ve Bir Model Yaklaşım”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2006, 35-57.

Dönmez KH, Kolukısa Ş, Türkeri R. “Türkiye Futbol Federasyonu 2. Liginde Futbol Oynayan Erkek Sporcuların Saldırganlık ve Benlik Saygısı Durumlarının Karşılaştırılması”, 2019, 240.

Dönmezer S. Çağdaş Toplumda Şiddet ve Mafya Suçları. Cogito, 1996, 6(7):215-220.

Eker ÖG. “Futbolun Dayanılmaz Çekiciliği, Büyülenen Taraftar Portresi, Fanatizm ve Beşiktaş”. Milli Folklor, 2010, 22(85): 173 – 182.

Ekmekçi R, Robert S, Weinberg, Peggy A, Richardson. İyi Bir Hakemin Özellikleri, Pamukkale Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Vol.2, No.1 Denizli-Turkey, 2011, 1-5.

Erdoğan M, Koçyiğit M, Kayışoğlu NB, Yılmaz B. Futbol ve Futsal Branşlarında Spor Yapan Genç Kadınların Saldırganlık Yaklaşımları, 6. Uluslararası Bilim, Kültür ve Spor Kongresi, 2018, 4.

Evans R and Bellion E. For the Good of the Game Youth Sports International, California, USA, 2001, 32.

Fişekçioğlu İB, Özdağ S, Duman S, Atalay A. Futbolda Şiddet ve Yasal Karşı Tedbirler. *Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi*, 2010; 3(2).

Fotomaç, Spor Haberleri, 16 Kasım 2009/ <https://www.fanatik.com.tr/tarihe-gecmis-siddet-olaylari-haber-fotograf-153208/> Erişim tarihi:12.07.2020

Göksu O. Futbolda Marka İletişimi Bağlamında Beşiktaş Jimnastik Kulübü ile Çarşı Taraftar Grubunun Markalaşma Rekabeti. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, Yaz Summer 2019-Sayı Number 21- 151-169.

Gümüştül O. Futbol Seyircilerinde Saldırganlık, Şiddet ve Holiganizme Yönelik Davranışların Önlenmesinde Serbest Zaman Etkinliklerine Katılım Etkisinin İncelenmesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Doktora Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, 2016, 17.

Gürpınar B, Güven Ö. Hakemlerin Bakış Açısından Türkiye Basketbol ve Futbol Liglerindeki Sportmenlik Dışı Davranışlar. *Pamukkale Journal Of Sport Sciences* 2012, (3): 47-62.

Habertürk, Spor Haberleri, 22.06.2019/ <https://www.haberturk.com/kirmizi-kart-gosteren-hakeme-oyuncular-tekme-tokat-saldirdi-2497739-spor> Erişim tarihi:12.07.2020

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT.S.56ffb4d97fcac9.77268326 Erişim Tarihi: 24.06.2018.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b5df48f378ce6.05381052. Erişim tarihi: 20 Nisan 2018.

Hürriyet Gazetesi, Spor haberleri, <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/hakeme-saldiran-sahis-eski-milletvekili-cikti-41432781/> Erişim tarihi:12.07.2020

IFAB Futbol Oyun Kuralları Kitabı 2019/2020 Sezonu sf.103.

Karagözlü C, Mungan AS. Futbol Seyircilerinde Saldırganlık Eğilimleri (İstanbul Örneği). I. Uluslararası Spor Psikolojisi Bildirileri, (Ed. Tiryaki, Ş.), Ankara: Bağırdaan Yayınevi, 2013, 1997:165-172.

Karagözoğlu C, Mungan AS. Futbol Seyircisinde Saldırganlık Eğilimleri, (İstanbul örneği), *Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 1999; 6 (3): 27-31.

Karagün E, Çağlayan Ç. “Sporcuların Şiddete Maruz Kalma Durumları ile Öfke Düzeylerinin Değerlendirilmesi” The Assessment of Exposure to Violence and Anger Levels of Athletes, 2014, 119.

Karasar N. Bilimsel Araştırma Yöntemleri. 15. Baskı, Ankara: Nobel Yayınevi, 2008, 42.

Kazancıoğlu M. “UEFA Müsabaka Talimatlarından Günümüz Seyircisine” TFF Futbol, 2 (Ocak 2004), (10): 16-17.

Kerr, J. H. Rethinking Aggression And Violence İn Sport, 2005, London: Routledge

Kılıçgil E. “Futbol Taraftarlarının Şiddet ile İlgili Tepkilerinin Psiko-Sosyal Boyutları”. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2003, 1(1): 21 – 29.

Koçak Veli Ç. Antrenör Adaylarının Antrenör Öz Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi, Hitit Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Çorum, 2019, 56.

Koçdemir M. “Türkiye Futbol Federasyonu Mali Verilerinin Amatör Futbolun Finansmanı Açısından Analizi” *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi Gazi Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 2020, 25-94.

Koçer M. “Futbol Derneklerine Üye Olan Taraftarların Şiddet ve Holiganizm Eğilimlerinin Belirlenmesi: Kayseri Örneği”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012, 32-111-135.

Koyuncuoğlu K, Göktaş Z, Demir E, “Effects of The Socio-Economic-Cultural Structure of Football Spectators on The Tendency Towards Violence (Manisaspor Case)”. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 2014, 16-49.

Kun A, Oldrich R, Tan H, Xu P. Sustainable Innovation in Football Referee Training in Czech Republic, 2020, 1.

Kuru E, Var L. Futbol Seyircilerinin Spor Alanlarındaki Saldırganlık Davranışları Hakkında Betimsel Bir Çalışma (Kırşehir İli Örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2009; 10 (2) 141-53.

Kuru E. Sporda Psikoloji, Gazi Üniversitesi, İletişim Basımevi, 1. Baskı, Ankara, 2000, 23.

M. Şükrü Rona, Futbol Müsabakalarında Şiddet Olaylarına Karşı Adli Kayıtlara Geçen Seyircilerin Psiko-Sosyal Analizleri Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2003, sf:2.

Maraş Pusula, 2019 <https://www.marapusula.com/kahramanmaras/kahramanmarasta-kirmizi-kart-gosteren-hakeme-saldirdilar-h63842.html>.

Mendeley, Strategic Sports Event Management: An International Approach. 2013, <http://www.mendeley.com/research/strategic-sports-event-management-internationalapproach> adresinden erişildi. (ET:20.06.2018).

Menteş Ali C. “Türkiye'nin Liberalleşme Sürecinde Spor Basınının Ekonomi Politikası ve Üç Büyük Futbol Kulübüne Yönelik Haberler Özelinde Spor Haberciliği”, Marmara Üniversitesi, Tez Koleksiyonu, 2017, 63.

Mil H, Şanlı S. Sporda Şiddet ve Medya Etkisi: Bir Maçın Analizi, Cilt:14 Sayı:55, Güz-2015, (231-247).

Mumcu EH, Karakullukçu FÖ. Passolig Uygulamasının Futbol İzleyicisi Üzerine Etkileri, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, sf:47 Cilt:2, Yıl: 2019, Sayı:2.

Nurcahya Y, Mulyana D, Sagitarius. Relationship between Emotional Intelligence and Physical Fitness with Football Referee Performance, Advances in Health Sciences Research, volume 11, 3rd International Conference on Sport Science, Health, and Physical Education, 2018, 136.

Öcal D. “Halkla İlişkiler Endüstrisi, Popüler Spor ve Futbol”, *Toplum Bilim Dergisi* Futbol Özel Sayısı, 2002, 121.

Özgür G, Yörükoğlu G, Arabacı LB. Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, *Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi- Journal of Psychiatric Nursing*, 2011, (2):53-60.

Özmaden M. “Seyirci Perspektifinden ‘Futbolda Saldırganlık’ Referans Gruplarının İncelenmesi, Spor Yayınevi ve Kitabevi, Ankara, 2018, 86-87.

Özmaden M. Seyircilere Göre Futbolda Saldırganlığı Teşvik Eden Faktörler Üzerine Bir Araştırma, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2004, 18.

Özmaden M. Yıldız Y, Ekici S, Dohman Z. Sporun üniversite öğrencilerinde mutluluk düzeyine etkisinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. Erpa International Congresses on Education, 2-4 Haziran Sarajevo, 2016, 328-333.

Peker E. Futbolda Şiddetin İçsel Bir Olgu Haline Gelmesinde Yazılı Basının Rolü. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, 54.

Polat E, Sönmezoğlu U. Futbol Taraftarlarını Şiddete Yönelten Faktörlerin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016, 16 (1); 471-489.

Satman C. Futbol Maçlarındaki Seyirci Topluluklarının Sesinin, Hakemlerin Kararları Üzerindeki Etkisi. Ankara Üniversitesi. Spor Bilimleri Fakültesi, 2014, 12 (2), 147-154.

Schild W. Antrenörün, Hakemin ve Seyircinin Ceza Sorumluluğu. Spor ve Ceza Hukuku, Çeviren: Hakeri H., Ankara: Sözkese Matbaacılık, 2004, 108.

Ses Gazetesi, 24 Kasım 2019, <https://www.sesgazetesi.com.tr/haber/3387222/aydinda-kadinlarin-maci-kavgaya-sahne-oldu/> Erişim tarihi:12.07.2020

Short SE and Short MW. Essay Role Of The Coach İn The Coach-Athlete Relationship. Medicine and Sport. 2005, Vol 366:529-530.

Şahin M. Alp Disiplini Kayak Antrenörlerinin Çeşitli Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Hakemli Akademik Sosyal Bilimler Dergisi*. 2011, 1(1): 108-113.

Şahin S, Güllü S, Karahüseyinoğlu FM, Söyler YD. (2015), Futbol Hakem ve Gözlemcilerinin Futbol Seyircisine ve Hakemlerine İlişkin Bazı Görüşleri, *Sosyal Bilimler Dergisi*, sf: 387-388 Yıl: 3, Sayı: 9, Aralık 2016, 386-396.

Şanlı S. Futbol Müsabakalarında Olaylarda Yer Alan Seyircilerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2014, 27-65.

Talimciler A. “Sosyolojik Açından Futbol Fanatizmi”. *Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 2006, 15: 91-104.

Taşmektepligil Y, Sivrikaya H, Kaldırmacı M, Tutkun E, Aybek S. *Sportif Gelişme ve Yerel Medya İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 1999, 6(3):17-18.

Tutkun E, Taşmektepligil MY, Canbaz S, Acar H, Hakan, Çon M. “Samsunspor Taraftarlarının Sosyo Ekonomik Özellikleri ve Şiddete Eğilimleri”. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2012, 14(1): 56 – 63.

Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü.

Uzun B. *Türkiye Futbol Federasyonu, Futbol Dergisi*, İstanbul, 2004, 11-29.

Ünsal A. “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, *Cogito*. sayı 6-7. Kış-Bahar. 1996, 29-36.

Üstünel R, Alkurt Z. Futbolda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi için 6222 Sayılı Yasanın Getirdiği Yeni Bir Uygulama: *Elektronik Bilet ve Yaşanan Sorunlar*, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi Science Journal of Turkish Military Academy* Aralık/December, Cilt/Volume 25, Sayı/Issue 2, 2015, sf:1.

Weinberg R, Gould D. Foundations of sport and exercise psychology (5thed). Champaign, IL: Human Kinetics, 2015, 23.

Yarmalı E.S. 30 Dakikada Doğru Karar Verme, Damla Yayınevi, İstanbul, 2000, 78.

Yetim A. Sosyoloji ve Spor, Ankara: Berikan Yayınevi, 2011, 201, 269.

Yıldız Y, Aksoy E, Yenal TH, Özmaden M, Demirel G. Profesyonel Futbolculara Göre Seyirci Davranışlarının Seyirci Saldırganlığına Etkileri, 2017, Erpa International Congresses on Education, Budapeşte, 330-338.

EKLER

Ek 1. Etik Kurul Onayı

ADÜ Evrak Tarih ve Sayısı: 07/02/2020-E.9263

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Tıp Fakültesi Dekanlığı
Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu

Sayı : 53043469-050.04.04
Konu : Kararlar

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZMADEN
Öğretim Üyesi

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'nun 06.02.2020 tarihinde yapılan olağan toplantısında çalışmanızla ilgili alınan 1 nolu karar aşağıda sunulmuştur.
Bilgilerinize sunarım.

e-imzalıdır
Prof.Dr. Hatice ERTABAKLAR
Kurul Başkanı

KARAR 1

Protokol No 2020/27

Sorumlu Yürütücü: Dr.Öğr.Üyesi Murat ÖZMADEN
Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji AD

Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Anabilim Öğretim Üyesi Dr.Öğr.Üyesi Murat ÖZMADEN'in "Futbol Hakemlerine göre seyirciyi saldırganlığa yönlendiren faktörler" konulu yukarıda bilgileri verilen klinik araştırma başvuru dosyası ile ilgili belgeler araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş ve uygun bulunmuş olup, çalışmanın başvuru dosyasında belirtilen merkezlerde gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel sakınca bulunmadığına oy birliğiyle karar verilmiştir..

Yine sorumlu araştırmacıya; Form 2'nin 14.1.'in son bölümünde taahhüt edilen çalışma bittikten sonra nihai raporun, [Sonuç Raporu (web'te), BGOF (Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu-gönüllüler tarafından bizzat kendilerinin kendi adı-soyadını yazması ve imzalamasının sağlanması ile adreslerinin eksiksiz olarak formlara yazılmasına dikkat edilmelidir.) ve ORF (Olgu Rapor Formu/Anket)] gönderilmesi gerektiğinin hatırlatılmasına ve sorumlu yürütücülerinin bu hususa özen göstermesi gerektiğinin bir kez daha vurgulanmasına oy birliğiyle karar verilmiştir.

Ek 2. TFF İzin Yazısı

TFF

Türkiye Futbol Federasyonu
Turkish Football Federation

23.01.2020

ÜNİTESİ : Hakem İşleri Müdürlüğü
SAYI : 2019-23/32
KONU : Duygu Cantez Anket Çalışması Hk.

T.C. AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
TIP FAKÜLTESİ
GİRİŞİMSSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU'NA

"Futbol hakemlerine göre seyirciyi saldırganlığa yönlendiren faktörler" konu başlıklı tez çalışmasının anket talebi, Merkez Hakem Kurulu 28 Ekim 2019 tarih ve 9 no'lu toplantı karar gereğince sonuçlarının MHK'ye rapor edilmesi kaydı ile kabul edilmiştir. Bilgilerinize.

İyi çalışmalar.

Barış S. İŞEK
Hakem İşleri Müdürü

Beyhıstarı Sok. No:2 Beylerbeyi / Üsküdar / İstanbul
Tet: +90 (216) 554 51 00 - +90 (216) 554 51 01 - Fax: +90 (216) 319 19 58 - +90 (216) 319 19 59
Ehlibeyt Mahallesi 6. Sokak No:3, 06520, Balgat - Ankara / Türkiye Tet: +90 (312) 473 45 45 - Fax: +90 (312)473 45 02
www.tff.org

Ek 3. Anket Bilgilendirme ve Kişisel Bilgi Formu

Değerli Hakemler,

Elinizdeki bu anket ile müsabaka öncesi, esnası ve sonrası seyircilerin, sözlü ve fiziksel saldırganlığa yönelmesine sebep olabilecek faktörlerin neler olduğu araştırılacaktır. Ankette ifade edilen **SÖZLÜ SALDIRGANLIK KAVRAMI**; küfür, tezahürat, değiştirilmiş çirkin ve olumsuz şarkı sözleri olabileceği gibi, **FİZİKSEL SALDIRGANLIK KAVRAMI**; araçlı ya da araçsız karşısındaki kişi ve kişilere zarar vermek amaçlı yapılan hareketleri içermektedir. Sizlerin ankete vereceğiniz cevaplar sadece bu araştırma için kullanılacaktır. İsim belirtmeyiniz. Vereceğiniz ciddi ve samimi cevaplar için teşekkür ederim.“Bu araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Sorulara verdiğiniz yanıtlar tamamen **gizli tutulacak**, kişi ya da kurumlarla paylaşılmayacaktır. Bu çalışmaya isteyerek katılmanız, bu alanda yapılan bilimsel çalışmaların geliştirilebilmesi için önemli bir etkiye sahiptir. Bu araştırma ile ilgili sormak istediğiniz tüm soruları uygulamayı yürüten Duygu CANTEZ’e, iletişim bilgileri 0545 312 3394 (cep), d.cantez@hotmail.com (e-posta) uygulama sırasında veya sonrasında e-posta yoluyla veya telefonla (cep) sorabilirsiniz.”

Ayrıca burada gönüllünün katılım zamanı açısından, anketi cevaplama süresi göz önüne alınarak yaklaşık ne kadar sürebileceği de belirtilmelidir. (Ör: Anketi cevaplama süreniz yaklaşık olarak 10-15 dakika olabilir.)

1.Yaşınız:

() 18- 23 () 24-28 () 29-33 () 34-38 () 39-45

2.Öğrenim Durumunuz?

() Lise ve Dengi () Üniversite-Yüksekokul () Lisansüstü

3.Mesleğiniz?

.....

4.Klasman Düzeyiniz?

Bölgesel Hakem () Klasman Hakemi () Üst Klasman Hakemi ()

5.Kendinizi hangi gelir düzeyinde görüyorsunuz?

() Alt () Orta () Üst seviye

6.Müsabaka esnası yada sonrası fiziksel saldırıya uğradınız mı?

() Hayır () Evet ise, kaç kez; () 1 kez () 2-4 kez () 4-6 kez () 7 den fazla

7. Sizce özel güvenlik ekipleri sevirci saldırganlığının azalmasında etkili olabilecek mi?

() Evet () Hayır () Kararsızım

8. Sizce özel güvenlik ekipleri rakip takıma ve sevicilerine adaletli davranıyorlar mı ?

() Evet () Hayır () Kararsızım

9. Sizce özel güvenlik ekipleri ve emniyet mensupları sevirci saldırganlığını azaltmada birbirlerine yardımcı oluyor mu?

() Evet () Hayır () Kararsızım

10. Özel Güvenlik görevlileri müsabaka öncesinde, sırasında ve sonrasında üzerine düşen görevlerini tam anlamıyla yerine getirebildiklerini düşünüyor musunuz?

() Evet () Hayır () Kararsızım

11. Stadlardaki özel güvenlik görevlileri kendinizi güvende hissetmenizi sağlıyor mu?

() Evet () Hayır () Kararsızım

12. Sporda Şiddet ve Saldırganlığı önleyici kanunumuz (6222) sizce yeterli mi?

() Evet () Hayır () Kararsızım

13. Sizce stadlarda uygulanan passolig uygulaması sporda şiddetin önlenmesine yardımcı olabilecek mi?

() Evet () Hayır () Kararsızım

Not: 13.Sorudan itibaren tüm sorulara ait alt maddeleri etki düzeyine göre 1 ile 5 arasında derecelendiriniz.

1- Çok etkisiz 2-Etkisiz 3-Orta 4-Etkili 5-Çok etkili

(Lütfen kutucukların içini X şeklinde işaretleyiniz.)

13. Aşağıdaki Referans Gruplarının seyirci saldırganlığı üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz.

Faktörler	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Spor medyası	()	()	()	()	()
Seyirci	()	()	()	()	()
Antrenör	()	()	()	()	()
Futbolcu	()	()	()	()	()
Kulüp Yöneticileri	()	()	()	()	()
Güvenlik güçleri	()	()	()	()	()
Hakem	()	()	()	()	()
Futbol Federasyonu	()	()	()	()	()

14.Spor medyasına ilişkin aşağıdaki davranışların seyirci saldırganlığı üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz.

Davranışlar	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Oynanacak maçın öneminin abartılması	()	()	()	()	()
Spor programlarının jeneriklerindeki şiddet içeren görüntüler	()	()	()	()	()
Taraftarı olduğu takım ve futbolcular hakkında kışkırtıcı açıklama ve yazılar	()	()	()	()	()
Doğrudan seyircileri hedef alan kışkırtıcı açıklama ve yazılar	()	()	()	()	()
Taraftar yazarların (başkan, futbolcu, antrenör, vs) eleştirileri	()	()	()	()	()
Tarafsız görünen yazarların taraflı davranarak seyirci aleyhinde kamuoyu oluşturmaları	()	()	()	()	()
Medyadaki hakem otoritelerin müsabaka pozisyonlarını farklı yorumlamaları	()	()	()	()	()
VARSA belirtiniz.....	()	()	()	()	()

15.Seyircilere ilişkin aşağıdaki davranışların seyirci saldırganlığı üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz

Davranışlar	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Seyircilerin birbirlerine çirkin tezahürat ve	()	()	()	()	()

saldırıları					
Rakiplerinin önceden çatıştıkları seyirci grubu olması	()	()	()	()	()
Birbirlerinin antrenör, futbolcu ve yöneticilerine çirkin tezahürat ve saldırıları	()	()	()	()	()
Mağlup takım seyircisinin hakeme çirkin tezahürat ve/veya saldırıları	()	()	()	()	()
Stat çevresinde taşkınlık yapması	()	()	()	()	()
Taraftar olması yeterli	()	()	()	()	()

16. Antrenöre ilişkin aşağıdaki davranışların *seyircisaldırganlığı* üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz.

Davranışlar	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Spor mediasındaki tahrik edici konuşma ve yazıları	()	()	()	()	()
Müsabaka esnasında hakeme itirazları	()	()	()	()	()
Gol sonrası tahrik edici davranışları	()	()	()	()	()
Kendi seyircisine karşı kışkırtıcı davranışları	()	()	()	()	()
Saha kenarındaki agresif davranışları	()	()	()	()	()
Rakip takım mağlup iken oyuncu değiştirip zamana oynaması	()	()	()	()	()
Daha önce rakip takımı çalıştırmış olması	()	()	()	()	()
Rakip antrenör olması yeterli	()	()	()	()	()
Rakip futbolculara karşı tahrik edici davranışları	()	()	()	()	()
Seyirciye göre yanlış kadro kurması	()	()	()	()	()
VARSA belirtiniz.....	()	()	()	()	()

17. Futbolculara ilişkin aşağıdaki davranışların *seyircisaldırganlığı* üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz

Davranışlar	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Kötü futbol oynayıp özel hayatlarına dikkat etmemeleri	()	()	()	()	()
Hakeme sürekli itirazları	()	()	()	()	()
Rakip seyirci ile olumsuz diyalogları	()	()	()	()	()
Antrenörü ile tartışmaları	()	()	()	()	()
Gereksiz kart görmeleri	()	()	()	()	()
Saha içi agresif davranışları ve rakip futbolcular ile tartışma	()	()	()	()	()
Mağlubiyetin dış kaynaklı olduğunu söyleme (hakem, basın, federasyon)	()	()	()	()	()
Gol sonrası ve maç içi seyirciyi tahrik edici davranışlar	()	()	()	()	()
Rakiplerin yıldız futbolculara karşı sert oynamaları	()	()	()	()	()
Daha önce rakip takımda oynamış olmaları	()	()	()	()	()
Rakip futbolcu olması yeterli	()	()	()	()	()

18. Kulüpyöneticilerine ilişkin aşağıdaki davranışların *seyircisaldırganlığı* üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz

Davranışlar	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Spor mediasındaki tahrik edici yazı ve konuşmaları	()	()	()	()	()
Saldırgan seyircileri destekleyici (bilet, para, iş vb) davranışları	()	()	()	()	()
Rakip seyircilere karşı kendi amigo ve seyircilerini tahrik edici davranışları	()	()	()	()	()
Güvenlik güçlerinin seyirciye gereksiz zor kullanmalarına engel olamamaları	()	()	()	()	()
Kulüp yönetiminde yetersiz kalmaları (kötü transfer, mali yetersizlik vb)	()	()	()	()	()

19. Güvenlik güçlerine ilişkin aşağıdaki davranışların seyircisaldırganlığı üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz

Davranışlar	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Stat çevresi, girişi ve içerisinde yetersiz önlem almaları	()	()	()	()	()
Ev sahibi seyircilere hoş görülü davranmaları	()	()	()	()	()
Deplasman seyircilerine karşı sert tutumları	()	()	()	()	()
Seyircileri potansiyel suçlu olarak görmeleri	()	()	()	()	()
Gerekmediği halde zor kullanmaları	()	()	()	()	()
Rakip taraftar gibi davranmaları	()	()	()	()	()

20. Hakemlere ilişkin aşağıdaki davranışların seyircisaldırganlığı üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz

Davranışlar	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Futbolculara haksız kart ve aleyhte karar vermeleri kanısı	()	()	()	()	()
Aynı takımın daha önce yönettiği maçlarında taraflı davranmış kanısında olmaları	()	()	()	()	()
Rakip futbolcuları korur davranışlar içinde olmaları kanısı	()	()	()	()	()
Genel kanı olarak yetersiz yönetim gösteren hakem olmaları	()	()	()	()	()

21. Futbol Federasyonuna ilişkin aşağıdaki davranışların seyircisaldırganlığı üzerinde ne kadar etkili olduğunu belirtiniz

Davranışlar	Çok etkisiz (1)	Etkisiz (2)	Orta (3)	Etkili (4)	Çok etkili (5)
Gözlemcilerin raporlarında taraflı davranmaları	()	()	()	()	()
Haksız saha kapatma ve para cezası	()	()	()	()	()
Futbolcu cezalarında adaletsiz davranmaları	()	()	()	()	()
Keyfi müsabaka ertelemeleri	()	()	()	()	()
İsabetsiz hakem atamaları	()	()	()	()	()
Büyük takımların kollanmaları	()	()	()	()	()
Politik etki yada baskılarla bazı takımların kollanması	()	()	()	()	()

ÖZGEÇMİŞ

Soyadı, Adı : CANTEZ Duygu
Uyruk : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Yeri ve Tarihi : Nazilli / 16.01.1993
E-mail : d.cantez@hotmail.com
Yabancı Dil : İngilizce

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Pamukkale Üniversitesi	2014

BURSLAR ve ÖDÜLLER

İŞ DENEYİMİ

Yıl	Yer/Kurum	Ünvan
2017-2019	Amerikan Kids Anaokulu	Beden Eğitimi Öğretmeni
2019-2020	Kuyucak Halk Eğitim Merkezi	Antrenör

MAKALELER

Futbol Hakemlerinin Ahlaki Karar Alma ve Tutumlarının İncelenmesi

Yayımlandığı Yer : Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi

Kabul Tarihi : 25/12/2020

Online Yayın Tarihi : 28/12/2020